

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

34E JAARGANG

WOENSDAG 15 JUNI 1949

No. 1675

COMMISSIE VAN REDACTIE:

*Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen;
F. de Vries.*

Redacteur-Secretaris: C. van den Berg.

Plv. Redacteur-Secretaris: A. de Wit.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

*J. E. Mertens; R. Miry; J. van Tichelen; R. Vandeputte;
F. Versichelen.*

*Gegevens over adressen, abonnementen enz. op de laatste
bladzijde van dit nummer.*

INHOUD:

	Blz.
De artikelen van deze week	467
Sommaire, summaries	467
Het Consumentencrediet door <i>L. C. Kuiken</i>	468
Wat kan Europa van een economische unie verwachten? door <i>L. L. Sermon</i>	470
Einde van het bilateralisme? door <i>Dr H. Zoetewey en J. van den Driest</i>	473
Boekbespreking:	
<i>Dr J. Horring: Methode van kostprijsberekening in de landbouw, bespr. door Dr A. Vondeling</i>	475
Aantekening:	
De strijd om de Amerikaanse markt	478
Internationale notities:	
De Engelse goudbetalingen aan Europa	479
Het herstel van de Franse petroleumindustrie	480
Geld- en kapitaalmarkt	480
De Belgische geld- en kapitaalmarkt in Mei 1949 door <i>V. Van Rompuy</i>	480
Statistieken:	
Bankstaten	481
In- en uitvoer van België	481
Indexcijfers van groothandelsprijzen in Nederland	482
De koopvaardijvloot onder Nederlandse vlag	482
Enige indexcijfers van de industriële productie in België	482
Overzicht der laatste vier verkorte balanssen van De Nederlandsche Bank	483

DEZER DAGEN

geen verandering van aard, zomin van lopende als niet-lopende zaken. In Nederland loopt alles als bekend. De bedrijven maken goederen, de departementen rapporten,

de tuinders zich zorgen over de afzet. Alles bijeen, leeft men zo rustig als de vissen, die geen erg hadden in de drooglegging van de Zuiderzee.

Enkelen denken nog na over de betekenis van de voorgestelde belastingverlaging voor het bedrijfsleven, anderen maken zich gereed voor het doen lopen van een echte spaarcampagne, weer anderen trachten de wederopbouw sneller te doen verlopen door een extra bouwvolume voor vernielde stadskernen. Rimpelingen in een onbewogen vijver. Al gaat het kennelijk nog niet op rolletjes, een eerste aanloop is er toch in Indonesië. De Federalen zijn thans met wederzijdse overeenstemming en onder de aegis van de Commissie uit de Verenigde Naties tot de besprekingen toegelaten. Een datum voor de Ronde Tafelconferentie is weer in omloop gebracht.

Een groot aantal inwoners van Djokja blijkt, van zins deze stad te ontlopen, als het Republikeins bewind daar terugkeert. De nieuw benoemde minister van Overzeese Gebiedsdelen, Mr van Maarsseveen, ontloopt het lot van zijn voorgangers, althans in den beginne, niet; hij moet door de lucht naar Indië. Eén van de uitingen van de nieuwe stijl ten opzichte van het vroegere ministerie van Koloniën.

Over de conferentie te Parijs kan men niet korter rapporteren dan met een der notities, die Robinson Crusoe in zijn dagboek maakte: „These two whole days I took up in grinding my tools, my machine for turning my grindstone performing very well”.

De conferentie is thans aan het aflopen. Die te Berlijn, waar men de handels- en verkeersverbindingen tussen Oost- en West-Duitsland weer aan de gang zou trachten te brengen, heeft de bekende loop reeds genomen. Men heeft de problemen terug doen glijden naar Parijs.

Loopt het daar goed af? Niemand waagt het, vooral op langer termijn, daarop vooruit te lopen. De Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken doet als iemand, die er niet wenst in te lopen. Men krijgt de indruk, dat hij de gedachte van de kloosterbroeder uit Lessing's „Nathan der Weise” tot de zijne maakt: „wenn an das Gute, das ich zu thun vermeine, gar zu nah, was gar zu schlimmes gränzt”. De conclusie is daar: niets doen.

Dat wenst John Lewis, de Amerikaanse leider van de mijnwerkers voor zich zelf niet, hoewel hij het graag van anderen ziet. Hij meent, dat het Amerikaanse economische leven zonder zijn ingrijpen niet zijn beloop moet hebben. Derhalve heeft hij een „staking ter stabilisering” van een week afgekondigd.

Dit op een moment, dat de Amerikanen worstelen met de twijfel aan de conjunctuur, zoals Peer Gynt met de grote Bøyg, de halfheid. Het werkloosheidscijfer was, voor de staking, reeds tegen de seizoenbeweging in, omhooggelopen. „De grote Bøyg wint alles zo zoetjes aan”.

ASSOCIATIE CASSA

KASSIERSINSTELLING

OPGERICHT IN 1806

COUPONBETALING

HEERENGRACHT 179 • AMSTERDAM-C

LOCOMOTIEF

**ZEEROUDE
GENEVER**

**N.V. Nationaal Bezit van Aandelen
KONINKLIJKE NEDERLANDSCHE
STOOMBOOT-MAATSCHAPPIJ**
gevestigd te AMSTERDAM.

UITGIFTE van
nominaal f 6.266.500.— gewone aandelen,
in stukken groot nom. f 500.— aan toonder,
delende voor de helft in de winst van het boekjaar 1949
en ten volle in die van volgende boekjaren.

Ondergetekenden berichten, dat zij de inschrijving op
bovengenoemde aandelen, uitsluitend voor houders van
gewone aandelen, openstellen op

DONDERDAG, 23 JUNI 1949,

van des voormiddags 9 uur tot des namiddags 4 uur,

te Amsterdam, ten kantore van:

Nederlandsche Handel-Maatschappij, N.V.,
de Heren Hope & Co.,

te Rotterdam, ten kantore van:

Nederlandsche Handel-Maatschappij, N.V.,

te 's-Gravenhage, ten kantore van:

Nederlandsche Handel-Maatschappij, N.V.,
Bankierskantoor van Lissa & Kann, N.V.,

tot den koers van 115 pCt.

op de voorwaarden van het prospectus dd. 14 juni 1949.

Prospectussen en inschrijvingsbiljetten zijn verkrijgbaar
bij de inschrijvingskantoren.

**Nederlandsche Handel-Maatschappij, N.V.
Hope & Co.**

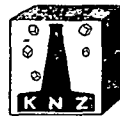
Amsterdam, 14 juni 1949.

★ Adverteer in dit blad ★

**ROTTERDAMSCHÉ
BANK**

**SPECIALE
AFDEELINGEN
VOOR
PARTICULIEREN**

**250 VESTIGINGEN
IN NEDERLAND**

**N.V. KONINKLIJKE
NEDERLANDSCHE
ZOUTINDUSTRIE**

Boekelo · Hengelo

ZOUTZIEDERIJ

*Fabriek van:
zoutzuur, (alle kwaliteiten)
vloeibaar chloor
chloorbleekloog
natronloog, caustic soda.*

Behandeling van alle
bankzaken

* *

Bezorging van alle
assurantiën.

R. MEES & ZONEN

BANKIERS EN ASSURANTIE-MAKELAARS

AMSTERDAM · ROTTERDAM · 'S-GRAVENHAGE
DELFT · SCHIEDAM · VLAARDINGEN

3½ % PANDBRIEVEN à 99¾ %
Serie A

HARINGVLIET 98 · ROTTERDAM

Annonces voor het volgend nummer

dienen uiterlijk Maandag 20 Juni a.s. in het bezit te
zijn van de administratie, Lange Haven 141, Schiedam

DE ARTIKELEN VAN DEZE WEEK.

L. C. Kuiken, *Het Consumentencrediet.*

Ongeveer 15 pCt van de Nederlandse bevolking heeft van het Consumentencrediet geprofitteerd. De totale kosten van het Consumentencrediet voor de Overheid kunnen op rond f 130 mln worden gesteld, waarvoor aan het publiek gedurende een tijdvak van twee jaar extra consumptiegoederen ter beschikking zijn gekomen. De betekenis van het Consumentencrediet gaat uit boven het sociale element. Door dit krediet kon aan de eisen tot loonsverhoging, vooral voor zover deze waren ingegeven door de noodtoestand in de laagste loonklassen, een deel van hun scherpte worden ontnomen; hierdoor zijn de geëffectueerde loonsverhogingen in de betreffende periode beperkt gebleven, zodat het kostenpeil maar weinig is gestegen. Het consumentencrediet heeft in dit opzicht aan zijn doel beantwoord. Afgevraagd moet echter worden, of hetzelfde doel niet met eenvoudiger middelen te bereiken ware geweest.

L. L. Sermon, *Wat kan Europa van een economische unie verwachten?*

West-Europa, de bakermat van de moderne industrie, verliest zijn vooraanstaande plaats en vertoont economisch een grote achterstand t.o.v. de Verenigde Staten. De oorzaak is gelegen in de verbrokkeling van Europa in vele zelfstandige markten, die zich door beschermende rechten aan de internationale concurrentie onttrokken. Hierdoor en door de relatief geringe omvang van de markten vindt de productie niet op de meest efficiënte wijze plaats. Welke zouden de gevolgen zijn van een economische unie? De onmiddellijke voordelen zouden zijn, dat, zonder de overzeese gebiedsdelen, een markt van 250 miljoen mensen met een tamelijk koopkrachtige vraag zou ontstaan, met als gevolg een geringere afhankelijkheid van het buitenland en een versterking van de onderhandelingspositie van West-Europa. Verder zouden de problemen van de onderlinge handelsbalansen verdwijnen, de kosten van het overheidsapparaat sterk kunnen afnemen, terwijl de kansen op oorlog tussen de landen van West-Europa zouden verminderen. Minder onmiddellijke voordelen zouden zijn, de selectieve werking van de concurrentie, het bereiken van de optimale omvang van de bedrijven, terwijl de productie in verschillende sectoren zou kunnen worden opgevoerd. Op de lange termijn zou de productie op de meest gunstige plaatsen kunnen geschieden met verdere rationalisatie. Het aanpassingsproces zou, om de pijnlijke gevolgen te verminderen, zeer voorzichtig moeten geschieden.

Dr H. Zoetewey en J. van den Driest, *Einde van het bilateralisme?*

De weg naar herstel van het multilateralisme leidt niet in de eerste plaats langs een vergroting van de exporten van de betrokken landen, doch via de opstelling van een bepaald handels- en daarmede overeenstemmend productiepatroon. Het O.E.E.C.-programma zal een antwoord moeten geven op de vraag, welk productie- en handelspatroon de optimale aanwending van de beschikbare productieve hulpbronnen zal inhouden, gegeven bijv. het feit, dat medio 1952 niet meer op Marshall-hulp mag worden gerekend. Eerst wanneer dit programma is opgesteld en uitgevoerd zal de bestaansreden van het bilaterale handels- en betalingsstelsel komen te vervallen en ook moeten vervallen. Gezien echter de doelstelling van het „long term“-programma, is het waarschijnlijk, dat ook na medio 1952 de Europese landen nog noodzaak zullen zijn een min of meer stringente bilateralisme te handhaven.

SOMMAIRE.

L. C. Kuiken, *Le crédit au consommateur.*

Environ 15 % de la population néerlandaise a bénéficié du crédit au consommateur. Le Gouvernement a dépensé 130 millions de florins pour offrir, durant deux années, au public un supplément de biens de consommation. Grâce à ce crédit les réclamations pressantes d'augmentation de salaire ont pu être adoucies et par conséquent le niveau du coût de production n'a augmenté que faiblement. De ce point de vue le crédit au consommateur a bien répondu au but visé.

L. L. Sermon, *Que peut-on attendre en Europe d'une Union économique?*

L'Europe est morcelée en plusieurs marchés indépendants qui se défendent contre la concurrence internationale à l'aide de droits protectionnistes. A cause de ce morcellement et l'importance relativement restreinte de ces marchés, la production ne s'effectue pas de la façon la plus efficiente. Une Union économique de l'Europe occidentale formerait un marché de 250 millions de personnes et le pouvoir d'achat s'en trouverait considérablement accru. La position envers l'extérieur serait renforcée de beaucoup tandis que la production en Europe occidentale pourrait être rationalisée et développée.

Dr H. Zoetewey en J. van den Driest, *La fin du système bilatéral?*

Le chemin qui conduit au rétablissement du système multilatéral devra suivre un plan pour le commerce adapté à la production. Le programme de l'O.E.C.E. devra répondre à la question: quel schéma de production et quel système commercial permettront l'emploi optimum des ressources de production disponibles? Ce n'est que lorsque ce programme sera établi et exécuté, que la raison d'être des conventions économiques bilatérales tombera.

SUMMARIES.

L. C. Kuiken, *The Consumers' Credit.*

About 15 per cent. of the Netherlands population has profited by the consumers' credit. It has cost the Government roughly 130 million guilders. Additional consumers' goods to a value of this amount have thus been placed at the disposal of the public for a period of two years. By means of this credit the demands for higher wages could be partly offset, as a result of which the cost-level has shown only a small increase. In this respect the consumers' credit has come up to the expectations.

L. L. Sermon, *The effects of an economic union on Europe.*

Europe is disintegrated in many independent markets, which have withdrawn from international competition by the application of protective duties. Consequently and also because of the small extent of the markets there is no efficient system of production. An economic union of Western Europe would present a market of 250 million people with a fairly great purchasing power. The position towards foreign countries would be strengthened, while the production in Western Europe could be rationalized and increased.

Dr H. Zoetewey and J. van den Driest, *The end of bilateralism?*

The way to the restoration of multilateralism leads via the drawing up of a certain trade-scheme and a corresponding production-plan. The O.E.E.C. programme will have to give an answer to the question what production and trade schemes will provide for the greatest use of the available productive resources. As long as this programme has not been drawn up and carried out bilateral trade and payment agreements will have reasonable grounds for existence.

HET CONSUMENTENCREDIET.

Nu het Consumentencrediet in de afwikkelingsphase is geraakt, nadat de laatste waardebonnen in October 1948 geldig werden verklaard en de regelmatige terugbetaling in de eerste maanden van dit jaar haar beslag kreeg, is het een geschikt moment om aan deze voor Nederland unieke figuur een beschouwing te wijden. Daar het Centraal Bureau voor het Consumentencrediet voornemens is over dit onderwerp een uitvoerige publicatie uit te geven, zijn in dit artikel slechts enkele opmerkingen over de totstandkoming en enige globale cijfers over aanvragen, verstrekte credieten en terugbetalingen opgenomen.

Reeds in 1945 was door de Stichting van de Arbeid een voorstel gedaan betreffende een tegemoetkoming aan gezinnen in de lagere inkomensklassen in verband met dringende aankopen van duurzame gebruiksgoederen. De grote achterstand, welke in de voorziening met deze goederen tijdens de oorlog was ontstaan, kon — mede door het sterk gestegen prijspeil — niet met de lopende inkomsten worden ingehaald. De loonpolitiek der Regering was gebaseerd op een zgn. minimumbudget, waarin aan bovengenoemde extra-aankopen geen plaats was ingeruimd. Het voorstel van de Stichting van de Arbeid nu kwam neer op het verstrekken door de Overheid van met het inkomen variërende toeslagen op de besparingen. Na langdurig overleg is dit voorstel door de Regering omgezet in een ontwerp van wet „houdende maatregelen ten einde tijdelijk in dringende gevallen door de verlening van consumentencredieten het aankopen van onontbeerlijke duurzame gebruiksgoederen te vergemakkelijken”.

Iets dergelijks te ondernemen, was — in het bijzonder op het moment waarop het wetsontwerp werd ingediend, nl. medio 1946 — een groot waagstuk. Een credietverlening door de Overheid voor een dergelijk doel en op een dergelijke schaal was nog niet eerder voorgekomen. Voorts was de strijd tegen de dreigende inflatie nog in volle gang, terwijl het Consumentencrediet juist een aanzienlijke versterking van de inflatoire tendenties zou kunnen betekenen. Tenslotte kon worden gevreesd, dat deze credietverstrekking de spaarzin zou benadelen, welke men op ander gebied en met andere middelen trachtte aan te kweken.

Al deze al dan niet berekenbare nadelen en risico's werden echter door de Regering aanvaard om de door haar gevoerde politiek van verstarring van het loon- en prijspeil een ruggesteun te geven.

In de toelichting op het wetsontwerp werd de regeling van het Consumentencrediet in grote trekken als volgt omschreven:

Ieder met een inkomen beneden een bepaalde grens kan een crediet van maximaal f 100 per persoon krijgen, te vermeerderen met f 100 per gezin. De afbetalingen belopen f 1 per week per f 100 crediet. Het afbetalingsbedrag kan worden verminderd wanneer het de draagkracht van de betrokkenen te boven gaat.

De beoordeling van de credietbehoefte, de bepaling van de grootte van het crediet en de afbetaling zal geschieden door gemeentelijke districtsraden volgens door de Regering vast te stellen normen.

De credietnemer krijgt de beschikking over waardebonnen. De winkeliers zijn verplicht deze bonnen voor bepaalde daartoe aangewezen soorten goederen in betaling aan te nemen.

Voor de afbetaling is gedacht aan een plakzegelsysteem, waarbij voor werknemers door werkgevers zegels worden geplakt onder inhouding van een gedeelte van het loon.

Tenslotte is voorzien in de oprichting van een Centraal Bureau, dat met de centrale leiding van de uitvoering van de wet zal worden belast.

De Tweede Kamer bracht tijdens de behandeling van het wetsontwerp enkele wijzigingen aan:

1. het maximaal te verstrekken credietbedrag werd bij een gezin met meer dan vier leden verhoogd van f 100 tot f 125 voor elk lid boven de vier;

2. de machtiging aan de Regering om credietaanvragen in behandeling te nemen, werd slechts verleend tot 31 December 1946; daarna zouden alleen in bijzondere gevallen nog aanvragen kunnen worden ingediend;

3. de ietwat voorzichtige bewoordingen, waarin de mogelijkheid tot verlaging der terugbetalingsverplichting bij de lagere inkomens was neergelegd, werden vervangen door de volgende formulering: „... dat bij die regeling normen worden vastgesteld, volgens welke, indien de draagkracht van de credietnemer daartoe aanleiding geeft, een afwijkende wijze van betaling zal worden toegestaan dan wel gehele of gedeeltelijke kwijtschelding zal plaats hebben”.

Daarop werd het wetsontwerp zowel door de Tweede als de Eerste Kamer zonder hoofdelijke stemming aanvaard, waarna de wet op 17 Juli 1946 werd afgekondigd.

Om reeds van te voren een indruk te hebben van de offers, welke het Consumentencrediet van de Schatkist zou vragen, werd het Centraal Bureau voor de Statistiek opgedragen een schatting te maken van het totale credietbedrag, dat vermoedelijk zou worden aangevraagd en van het gedeelte, dat daarvan niet zou worden terugbetaald. In het begin van 1946, toen deze schatting moest worden verricht, was nog zo weinig over het niveau en de verdeling der inkomens bekend door de grote achterstand in de bewerking der statistieken, dat deze schattingen wel een slag in de lucht moesten worden, omdat uitsluitend vooroorlogse inkomensstatistieken ter beschikking stonden. Het bleek niet mogelijk om tot een resultaat te komen, dan door het aannemen van enkele veronderstellingen, welke toentertijd met geen mogelijkheid waren te controleren. Wel kon worden onderzocht, welke invloed bepaalde wijzigingen in de veronderstellingen op de uitkomsten hadden, waarbij bleek, dat de twee belangrijkste bepalende factoren waren:

a. de mate, waarin van het Consumentencrediet gebruik zou worden gemaakt door diegenen, die daartoe gerechtigd waren;

b. de gemiddelde inkomensstijging ten opzichte van vóór de oorlog in de inkomensklassen, waarvoor het Consumentencrediet was opgezet.

Ten aanzien van de eerste factor was in het geheel geen voorspelling mogelijk. Bij een enquête van het NIPO was gebleken, dat van de geënquêteerden 25 pCt wel gebruik wilde maken van de credietfaciliteiten. Dit cijfer bood echter weinig houvast, omdat de credietvoorwaarden nog niet bekend waren en voorts de mate, waarin dit onderzoek representatief was, in twijfel kon worden getrokken. Daarom werd uitsluitend berekend wat maximaal, dus bij 100 pCt deelneming, zou moeten worden verstrekt.

Wat de tweede factor betreft, werd gewerkt met twee percentages, namelijk 60 pCt en 80 pCt stijging ten opzichte van 1938, waarvan het eerste ten tijde van de schatting, doch het tweede bij de uitvoering van het Consumentencrediet het waarschijnlijkste leek.

De schatting voor het maximaal te verstrekken Consumentencrediet leverde een bedrag op van 400 à 500 miljoen gulden, waarvan nog niet de helft zou moeten worden terugbetaald.

Hoewel deze schattingen dus weinig betrouwbaar waren en met veel voorbehoud werden verstrekt, hebben zij niet nagelaten enige consternatie te veroorzaken bij de instanties, welke met de voorbereiding van het crediet waren belast. Beide bedragen, welke zij opleverden,

waren namelijk veel hoger dan men zich aanvankelijk had voorgesteld. Hierdoor is de voorbereiding van het Consumentencrediet zowel ten departemente als in de Centrale Raad voor het Consumentencrediet sterk beïnvloed. In de eerste plaats werd er naar gestreefd om de toekennings- en afbetalingsschalen zo scherp mogelijk te stellen. Het belangrijkste gevolg was echter, dat besloten werd de afbetalingsschalen niet publiek te maken voor de inschrijving op het crediet werd gesloten. Dit werd gedaan, om te voorkomen, dat de aanvragers van credieten in de verleiding zouden komen onjuiste gegevens over hun inkomsten te verschaffen, hetgeen voor de Schatkist nadelige gevolgen zou hebben. Bovendien zou niet te veel propaganda worden gevoerd, om geen verder voedsel te geven aan het verwijt, dat het Consumentencrediet een te royaal gebaar was, gezien de benarde toestand van 's lands financiën.

Inmiddels was reeds begonnen met de voorbereiding van de praktische uitvoering van het Consumentencrediet. Een belangrijk orgaan daarbij was de Centrale Raad voor het Consumentencrediet, welke als adviesorgaan van de Ministers van Financiën en Sociale Zaken fungeerde en waarin allerlei organisaties en instellingen, welke op enigerlei wijze bij het Consumentencrediet waren betrokken, werden vertegenwoordigd.

Het wachten was dus op de uitvoeringsbeschikkingen en op de voltooiing der overige voorbereidingen, zoals de instelling der districtsraden, de instelling van het Centraal Bureau voor het Consumentencrediet, het drukken der credietboekjes, spaarkaarten, aanvraagformulieren, enz. De tijd drong, want er begon in de kringen der belanghebbenden enig wantrouwen te ontstaan in de bedoelingen der Regering.

De voorbereiding bleek echter nog een tijdrovende aangelegenheid. Al was het ontworpen systeem in principe vrij eenvoudig, er ontstonden niet geringe moeilijkheden bij de verwezenlijking er van.

Daar was in de eerste plaats de vaststelling van de toekennings- en afbetalingsschalen. Deze werden o.a. gebaseerd op een zgn. minimum-budget, waarbij bepaalde normen moesten worden gesteld, waarover uiteraard altijd discussie mogelijk is, welke dan ook tot in den treure is gevoerd.

Voorts was de administratie van het geheel zeker geen eenvoudige zaak. Men wilde bijv. bij de terugbetaling der credieten zoveel mogelijk de werkgevers inschakelen, doch het bleek niet wenselijk om de afbetalingen te regelen op dezelfde wijze als bij het inhouden van de loonbelasting. Er moest daarom worden overgegaan tot het ontwerpen van een afbetalingssysteem met zegels, die op kaarten moesten worden geplakt. De Districtsraden zouden daarbij de controle uitoefenen, terwijl de Districtsraden op haar beurt, ook wat de toekenning der credieten betreft, weer onderworpen waren aan het toezicht van het Centraal Bureau voor het Consumentencrediet.

Ook het uitbetalen der credieten leverde complicaties op. Men wilde namelijk geen geld ter beschikking stellen, omdat de controle op de besteding dan vrij moeilijk zou zijn. In plaats daarvan zouden waardebonnen worden uitgegeven, welke in bepaalde winkels voor bepaalde met name genoemde goederen in betaling zouden worden aangenomen. Om echter te voorkomen, dat te veel bonnen te gelijk in omloop zouden komen, moest het crediet met kleine porties worden vrijgemaakt, waarbij dan zoveel mogelijk zou worden gestreefd naar een synchronisatie met het aanwijzen van textielpunten, e. d.

De waardebonnen moesten worden gedrukt en verzameld in boekjes, waarbij elk boekje juist zoveel bonnen diende te omvatten als overeenkwam met het door een gezin te ontvangen crediet. Omdat het drukken der boekjes reeds van te voren moest geschieden, moest behalve een schatting van het totale aan te vragen bedrag nu nog een schatting worden gemaakt van de verdeling daarvan

over de credietbedragen van verschillende grootte, d.w.z. praktisch gesproken van de credietaanvragen naar de gezinsgrootte. Deze laatste schatting ging natuurlijk helemaal de perken van het statistisch mogelijke te buiten, en vooral toen de Tweede Kamer het toe te kennen bedrag aan gezinnen met meer dan vier personen bij amendement wijzigde, was het vooraf reeds zeker, dat de frequentieverdeling der grotere bedragen beslist onjuist was gekozen.

Tenslotte was de voorbereiding dan voltooid en werd eind October, vier maanden na het totstandkomen van de wet, de inschrijving opengesteld met als sluitingsdatum 9 November 1946. Deze eerste inschrijving werd een grote teleurstelling. Het bleek, dat het publiek er niet voor voelde om op een dergelijke regeling in te gaan, alvorens te weten hoeveel de in uitzicht gestelde afbetalingen zouden bedragen, terwijl men ten onrechte in de mening verkeerde, dat reeds het aanvragen van een crediet de verplichting meebracht het te accepteren. Dit, gevoegd bij de propaganda van de zijde van bepaalde niet in de Stichting van de Arbeid vertegenwoordigde groeperingen, leidde er toe, dat praktisch geen inschrijvingen binnenkwamen. De situatie werd hierdoor zeer critiek, omdat hiermede een belangrijke steun aan de door de Regering gevoerde loon- en prijspolitiek dreigde te ontvallen.

In allerijl werd daarom de propaganda over een andere boeg gegooid en werd met alle beschikbaar staande publiciteitsorganen getracht een grotere deelneming te krijgen door de inschrijving te verlengen, de terugbetalingsschalen in hoofdzaak bekend te maken en voorts duidelijk aan te geven, dat het aanvragen van een crediet geen verplichtingen meebracht. Het effect van deze actie was echter niet bijster groot. Nadat de inschrijvings-termijn nogmaals was verlengd voor enkele bijzondere categorieën bleken er tenslotte ruim 300.000 credieten te zijn aangevraagd.

Nadat de inschrijving was gesloten werden de aanvragen geselecteerd, credietboekjes uitgereikt en een bonaanwijzing in uitzicht gesteld. Deze laatste kon eerst medio Februari 1947 tot stand komen.

Het merkwaardige feit deed zich nu voor, dat, naarmate men in de praktijk bij vrienden en bekenden de gunstige afbetalingsregeling in werking zag, het meer en meer tot grote bevolkingsgroepen doordrong, dat men een prachtige kans voorbij had laten gaan. Hierdoor ontstond een sterke aandrang op de Regering om nog eenmaal de inschrijving open te stellen. Dit was echter door de wet onmogelijk gemaakt, daar deze als grensdatum 31 December 1946 had vastgesteld. De enige mogelijkheid om hier onder uit te komen zonder een wetwijziging, was gebruik te maken van de clause betreffende „bijzondere gevallen”.

Toen de inschrijving nog eenmaal open werd gesteld, geschiedde dit dan ook onder voorbehoud, dat alleen in „bijzondere gevallen” nog crediet zou worden verstrekt. Nu kan men de interpretatie van het begrip „bijzondere gevallen” zo ruim stellen als men wil. Hier werd de zaak aldus aangepakt, dat op het aanvraagformulier een vraag werd opgenomen, waaruit bleek, waarom men de eerste keer geen Consumentencrediet had aangevraagd.

Uit de beantwoording hiervan en uit enige andere gegevens werd dan afgeleid, of het geval bijzonder was of niet. Ondanks het gestelde voorbehoud bij deze inschrijving was het aantal aanvragen ongeveer even groot als de eerste keer, d.w.z. bijna 250.000. Hiervan kon inderdaad direct een aantal worden afgewezen, zijnde niet bijzonder, terwijl de overige aanvragers een crediet kregen ter grootte van $\frac{1}{4}$ van het bedrag, waarop men bij de eerste aanvraag recht zou hebben gehad volgens de wet.

Deze credieten werden ter onderscheiding van de eerste categorie als Consumentencrediet II aangeduid.

Ook na deze tweede inschrijving bleef het in totaal aangevraagde bedrag ver ten achter bij hetgeen oorspronkelijk door het Centraal Bureau voor de Statistiek was begroot. Nu kwam dit niet geheel onverwacht, omdat die raming gebaseerd was op de maximum deelneming. Het is echter niet waarschijnlijk te achten, dat het verschil tussen schatting en realiteit geheel verklaard zou kunnen worden door vrijwillige onthouding, al zal deze vooral bij de hogere loonklassen, welke immers geheel of vrijwel geheel moesten terugbetalen, aanzienlijk zijn geweest. Deze laatste factor verklaart bovendien, waarom het gemiddelde terugbetalingspercentage nog zoveel lager was dan was voorspeld.

Een en ander blijkt onder andere uit enige cijfers, welke door het Centraal Bureau voor het Consumentencrediet welwillend ter beschikking werden gesteld.

Een statistisch overzicht van het Consumentencrediet I wordt in de volgende tabel gegeven:

Statistisch overzicht van het Consumentencrediet I.

Aantal ingediende aanvragen	307.863
Aantal afwijzingen	36.521
Aantal geweigerde credieten	29.983
Aantal verstrekte credieten	241.959
Totaal verstrekt bedrag	f 109.414.100
Gemiddeld bedrag per crediet	453
Totaal terug te betalen bedrag	20.673.162

Hieruit blijkt, dat van het totale aantal aanvragen ruim 20 pCt niet in een crediet werd omgezet, hetzij omdat de Districtsraad daarvoor geen termen aanwezig achtte, hetzij omdat de aspirant-credietnemer het crediet afwees bij kennisneming van de credietvoorwaarden. Van het in totaal verstrekte bedrag zou nog geen 20 pCt behoeven te worden terugbetaald.

Voor het Consumentencrediet II (de zgn. bijzondere gevallen) vloeiden uit de 250.000 aanvragen circa 140.000 credieten voort tot een totaal bedrag van bijna 50 miljoen gulden, waarvan rond 25 pCt of 12,5 miljoen gulden zou moeten worden terugbetaald.

In totaal moest dus op Consumentencrediet I en II 33,1 miljoen gulden worden terugbetaald, welk bedrag in April 1949 op 250.000 gulden na was geïncasseerd. Ook dit restant zal nog wel binnenkomen.

De tijdstippen, waarop de waardebonnen geldig zijn verklaard, zijn in de volgende tabel weergegeven. De getallen geven weer de bedragen in guldens per 100 gulden crediet (voor het Consumentencrediet II per 75 gulden), welke op de aangegeven data ter beschikking zijn gekomen:

	Consumenten- crediet I	Consumenten- crediet II
17 Februari 1947	25	—
6 Mei	10	—
26 Mei	15	—
medio Juli	—	25
19 October	15	15
10 Februari 1948	15	15
medio October	15	15
Totaal	95	70

De totaalcijfers zijn in beide gevallen 5 gulden lager dan het totale crediet, omdat 1 waardebon als vergoeding voor administratiekosten is ingenomen.

Zoals uit de tabel blijkt, is de beschikbaarstelling inderdaad vrij geleidelijk verlopen.

De totale kosten van het Consumentencrediet voor de Overheid kunnen dus op rond 130 miljoen gulden worden gesteld, waarvoor aan het publiek gedurende een tijdvak van tweejaar extra consumptiegoederen ter beschikking zijn gekomen. Het meerdere, dat enerzijds de

gezinsbudgetten heeft verruimd, is anderzijds weer in de vorm van terugbetalingen in dit tijdvak ten laste van die budgetten gekomen.

Ten opzichte van het totale gezinsverbruik in deze twee jaren, dat zeker wel 15 à 20 milliard gulden zal hebben belopen, is dit een verwaarloosbaar klein bedrag en zelfs vergeleken bij de plaats gehad hebbende aankopen van duurzame consumptiegoederen is het nog maar weinig. Voor de ongeveer 15 pCt van de Nederlandse bevolking, welke van deze regeling heeft geprofiteerd, is dit bedrag echter, juist omdat het enige van de ergste noden heeft kunnen wegnemen, van grote betekenis geweest.

De betekenis van het Consumentencrediet gaat echter uit boven het sociale element. Door het Consumentencrediet kon aan de eisen tot loonsverhoging, vooral voor zover deze waren ingegeven door de noodtoestand in de laagste loonklassen, een deel van hun scherpte worden ontnomen.

Mede daardoor zijn de in deze periode geëffectueerde loonsverhogingen beperkt gebleven, zodat het kostenpeil maar weinig is gestegen. Vastgesteld mag worden, dat het Consumentencrediet in dit opzicht aan zijn doel heeft beantwoord.

Toch is er ook wel grond voor enige critiek. Zo kan de vraag worden gesteld, of hetzelfde doel niet met eenvoudiger middelen te bereiken ware geweest. Verder viel nog al eens een zekere besluiteloosheid op te merken bij de beleidsinstanties, verklaarbaar, omdat het Consumentencrediet een novum was en de consequenties van vele beslissingen niet of nauwelijks waren te overzien, doch zeker niet bevorderlijk voor een vlotte gang van zaken. En toen het eenmaal tot uitvoering was gekomen, was de voortdurend, o.a. door de vakverenigingen, uitgeoefende druk, waarvoor menigmaal moest worden geweken, een bron van steeds nieuwe moeilijkheden, vooral ook op administratief gebied. Dat het Centraal Bureau voor het Consumentencrediet er desondanks in is geslaagd een in grote trekken sluitend systeem op te bouwen en bovenal de terugbetalingen te effectueren, mag deze instelling als een grote verdienste worden aangemerkt.

's-Gravenhage.

L. C. KUIKEN.

WAT KAN EUROPA VAN EEN ECONOMISCHE UNIE VERWACHTEN? ¹⁾

Men zou zich allereerst kunnen afvragen, of een politieke unie, of een federatie, geen blijk zou geven van groter werkelijkheidszin en doeltreffender zou zijn. Maar de volken van West-Europa schijnen er werkelijk weinig op voorbereid te zijn. „Het zou wel mogelijk zijn”, schreven wij in het Belgisch verslag, dat aan de, te Westminster in April 1949 gehouden Economische Conferentie van de Europese Beweging werd aangeboden, „het zou wel mogelijk zijn, dat de politieke eenwording meer gevoelige plekken zou kwetsen, dan de economische eenwording belangen schaadt”.

Daarna zou men zich kunnen afvragen, of de economische eenwording in een nabije toekomst — zeg tien jaar — geen dwaze utopie is. Maar geen enkele wetenschappelijke overweging kan ons op deze vraag een antwoord doen geven. Laten we dat dus aan de astrologen overlaten.

Daarentegen kan men met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid aantonen, dat deze eenwording belangrijke voordelen met zich brengt. Voor wij deze nader omschrijven, moeten wij ons afvragen in hoeverre wij ons over het huidige stelsel hebben te beklagen en, door ze tegenover elkaar te stellen, het stelsel omschrijven, waarvan wij de komst zouden wensen.

¹⁾ Dit artikel is vertaald uit het Frans. Red.

5. DE BELASTINGDRUK IN NEDERLAND 1946/1947.

Prijs f 3.90

Dit werk geeft een overzicht van alle belastingtarieven per gemeente; onmisbaar voor elke financiële deskundige.

6. STATISTIEK DER GEMEENTE-FINANCIËN 1944/1946.

Prijs f 8.50

Na een samenvatting wordt per gemeente de stand der financiën in cijfers weergegeven. In 160 blz. een volledig beeld van de Nederlandse Gemeentefinanciën.

**7. DE OMVANG DER VAKBEWEGING IN NEDERLAND
OP 1 JANUARI 1948 EN OP 1 JANUARI 1947.**

Prijs f 3.90

Een beschrijving van de voornaamste voorvallen in de vakbeweging, alsmede een volledige statistiek van de omvang der vakbonden, zowel van personeel in het vrije bedrijf als van dat in openbare dienst. Eveneens een overzicht van de geldmiddelen der vakverenigingen.

**8. REGELINGEN DER LONEN EN ANDERE ARBEIDS-
VOORWAARDEN IN NEDERLAND OP 1 JANUARI 1948
EN 1 JANUARI 1947.**

Prijs f 5.50

9. VERDIENDE LONEN IN DE NIJVERHEID 1946.

Prijs f 2.—

10. STATISTIEK DER LONEN 1948.

Een twee-maandelijks publicatie. Prijs f 8.— per jaar.

Losse nummers f 2.—

Deze laatste twee publicaties geven een oriëntatie over een der belangrijkste hedendaagse sociale verschijnselen: het loon.

**11. STATISTIEK DER SPAARBANKEN OVER DE JAREN
1943/1946.**

Prijs f 2.50

Een overzicht van de voornaamste gegevens der spaarbanken en boerenleenbanken, benevens een overzicht van de omvang van de spaargelden in Nederland.

**12. STATISTIEK VAN DE SCHEEPVAART VAN
NEDERLAND OP HET BUITENLAND 1946.**

Prijs f 10.—

Deze statistiek behandelt de zeevaart en de internationale binnenvaart. De intensiteit van de scheepvaart op het buitenland in 1946 wordt vergeleken met een jaar vóór de oorlog.

**13. PRIJZEN VAN GAS EN ELECTRICITEIT VOOR
HUISHOUDELIJK GEBRUIK OP 1 JANUARI 1948
EN 1 JANUARI 1947.**

Prijs f 6.— (incl. supplement).

Deze statistiek, die per gemeente een overzicht geeft van de tarieven per 1 Januari, verschijnt éénmaal per jaar, terwijl voorts het C.B.S. in een supplement wijzigingen per 1 Juli zal publiceren.

**14. ECONOMISCHE EN SOCIALE KRONIEK DER
OORLOGSJAREN 1940/1945.**

Keurig gebonden in halfinnen f 12.50

Dit uiterst interessante werk zal de eerste officiële bron zijn voor gegevens, betreffende de gebeurtenissen in de jaren 1940/1945 op het gebied van handel, nijverheid, scheepvaart, vervoer, banken, geldwezen, veestapel, woongelagenheid enz.

15. ECONOMISCHE EN SOCIALE KRONIEK.

Prijs f 10.—

Er zullen 6 nummers verschijnen, waarin de periode Mei 1945/December 1947 wordt behandeld.

**16. MONOGRAFIEËN VAN DE NEDERLANDSE
CONJUNCTUUR.**

(Voortzetting van de serie „Speciale Onderzoekingen van de Nederlandse Conjunctuur“).

No. 6. Het internationale economische Leven 1939/1946, prijs f 3.50

No. 7. Het nationale inkomen van Nederland 1921/1939,

prijs f 3.50

**17. STATISTISCHE EN ECONOMETRISCHE
ONDERZOEKINGEN.**

(drie-maandelijks tijdschrift).

Abonnementprijs f 5.— per jaar.

18. MAANDSCHRIFT VAN HET C.B.S.

Abonnementsprijs jaargang 1947 en 1948 f 30.— p. jr.

Dit bevat gegevens over: de economische toestand van ons land, de voortbrenging, het verbruik en de voorraden — handel en verkeer — de kosten van het levensonderhoud — werkloosheid en arbeidsbemiddeling — de migratie — sociale verzekering — bevolking — wetgevende en uitvoeringsbepalingen op economisch en sociaal gebied etc.

Als abonné op het Maandschrift ontvangt U verder gratis het Statistisch Bulletin, waarin recente gegevens zijn opgenomen en de Economische en Sociale Kroniek.

19. MAANDSTATISTIEK VAN DE IN-, UIT- EN DOORVOER.

De officiële bron voor gegevens omtrent onze buitenlandse handel, abonnementsprijs jaargang 1947 en 1948 deel I f 25.—, deel II f 10.—

Deze delen zijn afzonderlijk verkrijgbaar.

Deel I In- en Uitvoer volgens goederensoort.

Deel II In-, Uit- en Doorvoer volgens landen van herkomst en bestemming, alsmede volgens havens.

Deel III Extra, December-maand, met jaartabellen en doorvoer volgens goederensoort.

Prijs f 3.50

20. MAANDELIJKS OVERZICHT DER HUWELIJKEN, GEBORTE EN STERFTE IN NEDERLAND.

Abonnementsprijs f 4.50 per jaar.

WIE GOEDE INFORMATIES WIL HEBBEN, KAN NIET BIJTEN DEZE TIJDSCHRIFTEN EN PUBLICATIES!

PUBLICATIE CENTRAAL PLANBUREAU

21. DE VRAAG NAAR CONSUMPTIEGOEDEREN.

Een onderzoek naar de preferenties der consumenten met vele bijlagen.

Prijs f 2.90

Deze publicaties is van grote markt-analytische betekenis!

22. A SYSTEM OF NATIONAL BOOKKEEPING.

Door Prof. Dr. J. B. Derksen. Illustrated by the experience of the Netherlands economy. (Uitgave in de Engelse taal).

Prijs f 3.60

De betekenis van een nationale boekhouding wordt hier duidelijk uiteengezet.

BELANGRIJKE PUBLICATIES

van het

CENTRAAL BUREAU VOOR DE STATISTIEK

uitgegeven door

UITGEVERSMAATSCHAPPIJ W. DE HAAN N.V. • UTRECHT
TELEFOON 10345 • GIRO 57071

Verkrijgbaar in de boekhandel.

1. STATISTISCH ZAKBOEK 1947/1948 EN 1944/1946.

Met vele grafieken in kleuren, prijs f 3.90

Deze publicatie is sedert 1943 niet verschenen. Beide boekjes geven een onmisbare documentatie over de toestand van Nederland in de bezettingstijd en onmiddellijk daarna.

2. JAARCIJFERS VOOR NEDERLAND 1943/1946.

De eerste uitgave van het statistisch jaarboek van Nederland na de oorlog.

Prijs f 12.50

Na de bezetting was deze publicatie nog niet verschenen. De thans verschijnende bevat cijfers op elk gebied, waarop het C.B.S. statistische waarnemingen verricht. Enkele vooroorlogse jaren, de bezettingstijd en de periode daarna worden behandeld.

3. DE BEVOLKING DER GEMEENTEN VAN NEDERLAND OP 1 JAN. 1946/1947 EN OP 1 JAN. 1944/1946.

Prijs f 0.90

Behalve een inleiding over de loop der bevolking, bevat het gegevens over de samenstelling der bevolking en de oppervlakte van elke gemeente en provincie in Nederland.

Een boekje, dat zowel voor den econoom als voor den bedrijfsman onmisbaar is.

4. STATISTIEK DER MOTORRIJTUIGEN OP 1 AUG. 1947 EN OP 1 AUGUSTUS 1946.

Prijs f 6.—

Ons motorrijtuigenpark vertoont in vergelijking met de voor-oorlogse jaren, zowel in quantitatief als in kwalitatief opzicht een geheel ander beeld. De onderhavige statistiek leert de basis kennen, waarop dit park weer zal moeten worden opgebouwd.

Gegevens per gemeente, gerangschikt naar soort, merk en model.

BESTELBIJLET

Ondergetekende wenst te ontvangen :

van Uitgeversmaatschappij W. de Haan N.V., Rembrandtkade 35
te Utrecht (Giro 57071) *)

of door boekhandel		*)
..... ex.	STATISTISCH ZAKBOEK 1947/1948 EN 1944/1946 . . .	3.90
..... ex.	JAARCIJFERS VOOR NEDERLAND 1943/1946	12.50
..... ex.	DE BEVOLKING DER GEMEENTEN VAN NEDERLAND OP 1 JAN. 1946/1947 EN OP 1 JAN. 1944/1946	0.90
..... ex.	STATISTIEK DER MOTORRIJTUIGEN OP 1 AUG. 1947 EN OP 1 AUGUSTUS 1946	6.—
..... ex.	DE BELASTINGDRUK IN NEDERLAND 1946/1947	3.90
..... ex.	STATISTIEK DER GEMEENTE-FINANCIËN 1944/1946	8.50
..... ex.	DE OMVANG DER VAKBEWEGING IN NEDERLAND OP 1 JANUARI 1948 EN OP 1 JANUARI 1947	3.90
..... ex.	REGLINGEN DER LONEN EN ANDERE ARBEIDS- VOORWAARDEN IN NEDERLAND OP 1 JANUARI 1948 EN 1 JANUARI 1947	5.50
..... ex.	VERDIENDE LONEN IN DE NIJVERHEID 1946	2.—
..... ex.	STATISTIEK DER LONEN 1948, per jaar-abonn.	8.—
..... ex.	STATISTIEK DER SPAARBANKEN OVER DE JAREN 1943/1946	2.50
..... ex.	STATISTIEK VAN DE SCHEEPVAART VAN NEDER- LAND OP HET BUITENLAND 1946	10.—
..... ex.	PRIJZEN VAN GAS EN ELECTRICITEIT VOOR HUIS- HOUDELIJK GEBRUIK OP 1 JAN. 1948 EN 1 JAN. 1947	6.—
..... ex.	ECONOMISCHE EN SOCIALE KRONIEK DER OORLOGS- JAREN 1940/1945	12.50
..... ex.	ECONOMISCHE EN SOCIALE KRONIEK	10.—
..... ex.	MONOGRAFIEËN VAN DE NEDERL. CONJUNCTUUR No. 6—7	3.50
..... ex.	STATISTISCHE EN ECONOMETRISCHE ONDERZOE- KINGEN, per jaar-abonnement	5.—
..... ex.	MAANDSCHRIFT VAN HET C.B.S., per jaar-abonn.	30.—
..... ex.	MAANDSTATISTIEK VAN DE IN-, UIT- EN DOORVOER deel I	25.—
	„ II	10.—
	„ III	3.50
..... ex.	MAANDELIJKS OVERZICHT DER HUWELIJKEN, GE- BOORTE EN STERFTE IN NEDERLAND, per jaar-abonn.	4.50
..... ex.	DE VRAAG NAAR CONSUMPTIEGOEDEREN	2.90
..... ex.	A SYSTEM OF NATIONAL BOOKKEEPING	3.60

Naam en Adres:

*) Doorhalen wat niet geschiedt.

TEMPERATURE

WIND DIRECTION AND FORCE

WIND VELOCITY

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

West-Europa, de bakermat van de moderne industrie, verliest zijn vooraanstaande plaats en bijgevolg zijn in- en uitwendige rust, omdat het niet productief genoeg meer is. De jaarlijkse toename van zijn productievermogen is, sedert lange jaren, de helft van die der Amerikaanse: (Bovendien was zij tussen 1939 en 1949 tot nul gedaald). In landen als Groot-Brittannië, Frankrijk en België, bereikt de gemiddelde industriële productiviteit per arbeidsuur dan ook nog niet een derde van die der Verenigde Staten.

Hoe kan men er zich dan over verwonderen, dat de arbeidslonen in Europa lager zijn dan die der arbeiders in Amerika: de pariteit van de kostprijs moet wel op de een of andere manier met die van de grote concurrent op het andere wereld-halfmond gehandhaafd blijven. De gebrekkige organisatie van een heel werelddeel wrekt zich in de levensstandaard der arbeiders. Maar wat de zaak nog erger maakt: de Overheid tracht in een streven naar billijkheid de verdeling van het inkomen te verbeteren. Daarmede verwékken zij nieuwe stroefheid en verlangzaming in de investering en in de arbeid. Zij bevredigen niet in dezelfde mate de arbeiders, wier positie, zelfs na de verbetering door de sociale zekerheid en de passieve voordelen van de belastingwetgeving, de vergelijking met die der Amerikaanse arbeiders geenszins kan doorstaan. Want het gaat er bij dit vraagstuk niet zozeer om te volden, dan wel meer en beter te produceren. Bijgevolg is op de gehele maatschappelijke ladder iedereen ontevreden. Deze sociale steer is ongunstig voor het productievermogen. De stroefheid, die het gevolg is van de noodzakelijke overheidsinmenging, is dat eveneens. Het kwaad is bestreden met middelen, die op hun beurt het kwaad weer bevorderen. De vicieuze cirkel is gesloten.

Waarom is dat alles nu eigenlijk begonnen? Omdat Europa een werelddeel van halve renteniers geworden was en omdat gelijktijdig haar industrieën verouderden op de te kleine markten. De tijd van voorspoed wordt een handicap, tenzij de ondernemingen ertoe verplicht worden door een altijd waakzame concurrentie hun arbeidsmiddelen en werkwijzen te vernieuwen. Toen dus de vorming en de consolidering der in alle beroepen en alle maatschappelijke klassen begeerde economische opbrengsten in het Europese bedrijfsleven de eerste ernstige verstarring hadden veroorzaakt, had iedere binnenlandse markt te gemakkelijk spel om zich te onttrekken aan de moeite, die gedaan had moeten worden om het nuttig effect van de arbeid verder omhoog te brengen. Men bepaalde zich tot het verhogen en het uitbreiden van beschermende rechten. En toen werden de binnenlandse markten pas recht, wat zij al waren: kleine markten, die overgeleverd waren aan plaatselijke monopolistische tendenties. Kleine markten, waarop de ondernemer geen vestigingskosten kon riskeren van een omvang als er in de Verenigde Staten op een veel uitgestrekter marktgebied werd geïnvesteerd.

Van toen af aan zou het voortschrijdend proces van economische „verkalking” zich voltrekken.

De inkomsten uit buitenlandse beleggingen verborgen voor Europa de kloof, die er begon te gapen tussen haar productievermogen en dat der Verenigde Staten. Maar de laatste oorlog heeft de laatste illusie vernietigd.

De geleide economie, die na de oorlog overal noodzakelijk werd wegens de buitengewone omstandigheden, is nochtans op de duur niet het stelsel, dat het gunstig is voor de wederopvoering der productiviteit en het is ongelukkigerwijze een nieuw middel voor protectionisme en autarkie geworden.

Het lijkt dus, of er twee essentiële voorwaarden voor het Europese bedrijfsleven moesten worden vervuld om zijn wederopleving te bevorderen: de uitbreiding van de binnenlandse markt en de terugkeer, zover dat maar mogelijk zou zijn, tot het mechanisme, dat de drijfkracht

is van het bedrijfsleven. Dit sloot voor de centrale Overheid geenszins de mogelijkheid uit een vaste economische politiek te voeren, wanneer slechts haar middelen van zodanige aard zijn, dat zij de individueel genomen besluiten leidt zonder ze ooit te belemmeren.

Laten wij ons eens voorstellen, dat er een vrij verkeer van personen en goederen werd ingesteld tussen de landen van Europa, die desnoods zulk een stelsel zouden kunnen aanvaarden: Groot-Brittannië, de Scandinavische landen, de Beneluxlanden, Duitsland (westelijk, bij gebrek aan het hele land), Frankrijk, Zwitserland, Oostenrijk, Italië, Griekenland en misschien ook Turkije.

Verondersteld, dat deze landen jegens de andere, die buiten hun unie bleven, een gemeenschappelijk douanetarief aannamen en ten opzichte van de overzeese gebieden, waarmede zij door banden van saamhorigheid of door belangengemeenschappen zijn verbonden, één enkel voorkeurstarief. En dat die gebieden daar tegenover een uniforme preferentie gaven aan alle uit het, tot die unie behorende moederland geïmporteerde goederen. En dat centrale, technische instituten een voldoende coördinatie in de monetaire en financiële politiek waarborgen.

Wat zouden dan de economische voordelen zijn van een dergelijke metamorfose? Zij zouden alle de invloed ondergaan van de selectie der best georganiseerde bedrijven, van de arbeidsverdeling met de gevolgen daarvan: specialisatie en concentratie, rekening houdend met de grenzen, welke de wetten der toe- en afnemende rendementen aan dit proces oplegden.

Het Belgische rapport, dat bij de Conferentie van Westminster werd ingediend, heeft deze voordelen gerangschikt naar gelang van de tijdsduur, waarin zij zich zouden voordoen:

a. Onmiddellijke voordelen:

1. De bedoelde unie zou, zonder de overzeese gebiedsdelen, een markt van 250 miljoen inwoners met een betrekkelijk hoge koopkracht ontsluiten. Het zou voor vele producten de eerste markt ter wereld zijn, die dus met enig ontzag behandeld zou worden bij economische onderdelingen. Op basis der cijfers over het jaar 1938, zou die unie een exporthandel naar de landen, buiten haar gebied gelegen, hebben van 4,5 milliard \$ en een importhandel van 7,3 milliard \$, dat wil zeggen een totale buitenlandse handel, die overeenkomt met 236 pCt van die der Verenigde Staten of van 32 pCt van de wereld-buitenlandse handel (na er de handel tussen de 15 landen van deze hypothetische unie te hebben afgetrokken). Een dergelijk blok zou een grote macht bij onderhandelingen kunnen laten gelden en in staat zijn van de Verenigde Staten wellicht tariefconcessies te verkrijgen, waardoor de handelsbalans verbeterd kon worden.

2. Vele Europese landen exporteren bij traditie een hoog percentage van hun productie en dat brengt hen ten opzichte van de buitenlandse markten in een gevaarlijk afhankelijk positie. Met een door de 15 landen gevormde unie zou het anders gesteld zijn.

a. Een eerste belangrijk voordeel zou voortvloeiën uit deze structuurwijziging, namelijk een groot deel van de buitenlandse handel zou omgezet worden in binnenlandse handel. Voorbeeld: in België zou de buitenlandse handel verminderen van 30 tot 11 pCt van het nationale inkomen. Dat wil zeggen, dat er nog een vijfde van het nationale inkomen zou worden onttrokken aan de wisselvalligheden van het buitenlandse protectionisme.

b. De export zou beperkt worden tot een aanvullingsmarkt voor vele takken van nijverheid en landbouw, die voortaan op die markten zouden kunnen beschikken over een heel wat grotere bewegingsvrijheid dan thans. Daardoor zouden zij er gemakkelijker schaarse deviezen kunnen

verdienen. Ook zou het een factor zijn bij het herstel van de balans der dollarbetalingen.

3. De problemen, waartoe de handelsbalansen tussen de Staten, dezer unie aanleiding geven en die thans de inter-Europese handel vergiftigen, zouden ieder belang verliezen, daar immers het evenwicht steeds automatisch het resultaat zou zijn van de speling der prijzen, wisselkoersen, goederen- en kapitaalverkeer en zelfs van het reizende publiek. Er zouden niet méér evenwichtsproblemen zijn dan tussen twee provincies van eenzelfde land en dat zonder dat het nodig ware één Europese munteenheid in het leven te roepen, als er alleen maar een centrale, monetaire politiek werd gevoerd.

4. De vrijheid van reizen zou evenzeer gewaardeerd worden door de arbeiders, als door zakenlieden en toeristen, die thans de grootste last hebben van douane- en geldformaliteiten.

5. De Staten zouden de administratiekosten aan de inter-continentale douanegrenzen van de unie kunnen besparen. Zij zouden ook hun administratieve diensten kunnen beperken, die thans zeer topzwaar zijn en die zich bezig moeten houden met de reglementering van het bedrijfsleven, de onderhandelingen over bilaterale accoorden en met de uitvoering van en controle op dat hele apparaat.

Wanneer er weinig te winnen valt op de eerste post, kan er een belangrijke besparing op de tweede worden verkregen. Wij schatten, wanneer we de gegevens, die bekend zijn met betrekking tot Nederland, België, Groot-Brittannië en Frankrijk, extrapoleren, dat de 15 landen, die lid van de unie zouden zijn, op het ogenblik circa 2 miljoen ambtenaren meer te hunnen laste hebben dan voor het uitbreken van de oorlog. Zulks zonder rekening te houden met de daarmee vergroeide organismen.

6. Het zou aan een Staat der unie onmogelijk worden een oorlog tegen een andere voor te bereiden, aangezien hij bij de volkomen vrijheid van goederen-, geld- en personenverkeer, niet die speciale politiek zou kunnen voeren, die de voorbereiding tot een moderne oorlog vereist.

b. Minder onmiddellijke voordelen.

1. Daar de concurrentie veel vrijer spel dan thans zou hebben tussen de Europese ondernemingen op de geünificeerde binnenlandse markt, volgt daaruit een verdringing der minst geschikt in de sectoren, waar de markt weinig beschermd zou zijn of wier productiecapaciteit de binnenlandse vraag zou overtreffen. Het gemiddelde productievermogen zou automatisch worden opgevoerd. Daaruit volgt een verlaging van de kostprijzen en een vrijkomen van arbeidskrachten, waarvan het nut in 2 hieronder wordt aangetoond.

2. In de sectoren, waar de productiecapaciteit kleiner zou zijn dan de binnenlandse consumptie, zou de binnenlandse markt beschermd kunnen worden door een invoerrecht, hetgeen een uitbreiding van de Europese productie ten gevolge zou hebben.

Dit zou gelijk staan met een toeneming van het Europese inkomen overeenkomstig de mate, waarin de arbeidskrachten en de kapitalen beter zouden worden gebruikt.

Dat zou het geval zijn voor de krachtens 1 hierboven vrijgekomen arbeidskrachten.

Dit doet het belang uitkomen van een diepgaande studie van het douanetarief. Men zou inderdaad de expansie van de productie moeten bevorderen, maar niet in een sneller tempo dan de vrijkoming van arbeidskrachten uit de uitgeschakelde ondernemingen zulks toestaat en ook niet in de gevallen, waarin die expansie gepaard zou gaan met kennelijk te sterk toenemende kosten.

In het kort samengevat kan men het zo beschouwen, dat de totstandkoming van één enkele markt naast een

grondig bestudeerd tarief een herverdeling van arbeidskrachten en kapitaal zou teweegbrengen, analoog aan die, welke door een economische depressie ontstaat. (Laten wij er aanstonds nader aan toevoegen, dat de gebruikelijke schaduwzijde van een depressie zich niet noodzakelijk behoeft voor te doen en dat men eventueel over de middelen beschikt om dit euvel te neutraliseren: een soepele, snelwerkende monetaire en tariefpolitiek zou al voldoende zijn).

3. Wat ook de positie van de markt is, voor iedere categorie goederen mag men een algemene reactie van de ondernemingen tegen de conservatieve methoden verwachten, want de windvlagen der concurrentie zouden zich bij bijna alle doen gevoelen, indien het buitenlandse douanetarief niet te hoog was.

Nu brengt de interne reorganisatie van de onderneming met het oog op een vergroting van de productiviteit niet noodzakelijkerwijs belangrijke kosten mee. Europa heeft evenveel te winnen bij de verandering van haar methoden, bij het opheffen van tijdverspilling en verknoeien van grondstoffen, als bij de vernieuwing van zijn materiële uitrusting.

Die vooruitgang veronderstelt geen enkele voorafgaande voorwaarde wat betreft de positie van de kapitaalmarkt. Hij kan tot ontwikkeling komen gedurende een fase van volle bezetting²⁾, want het eerste gevolg ervan zou zijn een ontlasting van de productie door de vrijkoming van arbeiders en van grondstoffen, die door de andere sectoren worden gevraagd.

Dit proces zou dus evenzeer als dat, hierboven onder 1 genoemd, bijdragen tot een herverdeling der productiefactoren.

4. De meest geschikte ondernemingen zouden hun marktgebied kunnen vergroten, hetgeen een concentratie der ondernemingen mee zou brengen, wat meer bevorderlijk is voor een nieuwe verlagings van de kostprijzen (voordelen van de productie in serie, althans tot aan de optimale concentratie).

Het spreekt vanzelf, dat de mogelijkheid tot concentratie niet dezelfde is in de reeds sterk geconcentreerde industrieën als in de andere.

5. Op de geünificeerde binnenlandse markt zouden natuurlijke handelsstromingen in de plaats treden van de veelheid van gecompenseerde bilaterale ruiltransacties, die op het ogenblik bestaat.

Daarvan zou waarschijnlijk een belangrijke vermindering van overbodig vervoer het gevolg zijn, waardoor er materiaal vrij komt om het hoofd te bieden aan een hernieuwde toeneming van de goederenruil langs andere wegen.

6. De mogelijkheid om op een grote markt één conjunctuurpolitiek in te stellen wettigt de verwachting, dat men tot een zekere regularisering van de conjunctuur zou kunnen geraken, die men vergeefs zou verwachten van het Havana-Charter of andere internationale accoorden, die aan de landen hun monetaire of douane-sovereiniteit laten.

7. De regeringen, die aan de onder haar rechtsgebied ressorterend ondernemingen geen al te hoge eisen willen stellen, zouden verplicht zijn de financiën van de gemeenschap met zuinigheid te beheren. Zij zouden zich onderling in een soort concurrentiestrijd, of liever gezegd wedijver, bevinden.

Om deze wijze vermaning tot een zuinig beheer niet te laten ontaarden, moet de vorming van een Europees kartel, dat in staat zou zijn het bedrijfsleven op rantsoen te stellen, niet worden toegelaten. Te dien einde is het

²⁾ Behoudens moeilijkheden van psychologische aard gedurende zo'n fase, ten aanzien van de arbeidskrachten.

gewenst unificatie te vermijden in alles, dat niet het uitsluitend doel is van een Europese centrale politiek. Men moet de nationale regeringen grote sectoren overlaten, waarin zij vrij en verantwoordelijk zijn.

c. Op lange termijn te verwachten voordelen:

1. Hoewel de protectie, die in de grote afstanden is gelegen, een zekere geografische spreiding van de ondernemingen geeft, zou de aardrijkskundige concentratie der industrieën kracht moeten worden bijgezet op de meest gunstige plaatsen (al naarmate er grondstoffen in de bodem voorkomen, of men beschikt over verkeerswegen, verbruikscentra of streken, waar de arbeiders talrijk, bekwaam of goedkoper dan elders zijn).

Uit dit proces zou een vervoersconcentratie ontstaan, die op haar beurt de kostprijs van het bedrijfsleven in het algemeen zou verlagen.

2. De „self-defense” der rand-industrieën en der randgebieden of -landen zou hen naar speciale producten voeren van hogere specifieke waarde of naar nieuwe voortbrengingswijzen en zo komt men vanzelf tot verbetering van kwaliteit en afwisseling in de productie van de unie als geheel.

3. Het net van transportwegen, dat thans gevormd wordt volgens de vorm der verschillende landen, zou op een Europees plan gerationaliseerd kunnen worden.

d. Mogelijke voordelen:

Er zou ook een preventief voordeel bij kunnen komen: de onmiddellijke openstelling van de grenzen zou een betreuwenswaardig veelvuldig of slecht gebruik der investeringen in een nabije toekomst verhinderen.

In dit opzicht zouden de voordelen nog veel belangrijker zijn, wanneer de unie onverwijld tot stand kon worden gebracht. Zij zullen ongelukkigerwijze uiterst gering zijn, als men vier jaar wacht.

Nadelen:

Er zal wel niemand zijn, die meent, dat de voordelen van een economische unificatie zo maar verkregen werden. Er moet inderdaad wat voor gedaan worden, waarbij fouten gemaakt zullen worden en er een aanpassing zal moeten volgen, die ook haar onaangename kanten heeft.

Het is geen paradox, wanneer wij zeggen, dat de behaalde voordelen zich verhouden naar de prijs, die ervoor betaald is, dat wil zeggen naar de schade die aanvaard en de inspanning, die werd gedaan. Indien het concurrentiestelsel over het hele nieuwe marktgebied met weinig omzichtigheid werd toegepast, zouden er meer rand-ondernemingen ten val komen, maar men zou ook een diepergaande en vruchtdragender heroriëntering, herverdeling en rationalisatie krijgen.

Toch moet er een zekere matiging in acht genomen worden — met name in de basis-sectoren —, teneinde de economische en vooral de sociale nadelen, die het gevolg van selectie zouden zijn, over de tijd te verdelen en daarvoor dragelijk te maken.

Inderdaad zal er nu en dan gedurende de periode van overdracht der bedrijven niet worden gewerkt. Het is dan de taak van de nationale en super-nationale Overheid de economische politiek te voeren, die er toe leidt de duur en de omvang van die stilstand tot een minimum te beperken. Bij voorbeeld door, zodra de behoefte daaraan zich doet gevoelen, een matige expansie van het volume der betalingsmiddelen toe te laten; door tijdig de buitenlandse beschermende rechten³⁾ in werking te stellen;

³⁾ Soepelheid en snelheid van handeling kunnen hier verkregen worden door vaststelling van een vrij hoog tarief van invoerrechten, waarvan de rechten voorlopig buiten werking worden gesteld of verlaagd. De uitvoerende macht kan dan op ieder ogenblik het besluit nemen de tijdelijk verlaagde of buiten werking gestelde rechten weer volledig toe te passen, zonder behulp van lange parlementaire procedures.

door de herverdeling der werkkrachten te vertragen door middel van een voorlopige handhaving der inter-Europese invoerrechten, welke dan jaarlijks met een gelijke fractie zouden moeten worden verminderd; of door het sluiten van accoorden of door de voorlopige toekenning van subsidies.

De herverdeling zou vooral van technische aard zijn, dat wil zeggen, dat de werkkrachten van de ene onderneming naar de andere zouden kunnen gaan of van het ene arbeidsgebied naar het andere in dezelfde streek. Echter zullen er ook gevallen van geografische herverdeling voorkomen. (Bij voorbeeld ten koste van een land met minder gunstige economische omstandigheden en dat onderhevig is aan sterke demografische druk). In dat geval zouden te overhaaste verhuizingen voor de arbeiders moeilijke levensvoorwaarden scheppen in de oorden waarheen zij zich begaven, wanneer deze oorden nog niet voldoende georganiseerd zijn om die aanwas te verwerken. Maar een Europese organisatie kan zulke verplaatsingen van arbeiders zeer wel kanaliseren, ze gelijkmatig over het land verdelen en gedurende enige tijd alle bewegingen verbieden, die schadelijk zouden zijn, zowel voor de immigranten zelf, als voor de streken waarheen zij zich willen begeven. De schadeloosstelling voor tijdelijke werkloosheid, die het gevolg zou moeten zijn van een tijdelijk verbod tot immigratie, zou eventueel ten laste kunnen komen van de Europese gemeenschap.

Wellicht zou men moeten overgaan tot het instellen van permanente verzachtende bepalingen uit sociale of militaire beweegredenen. Wij bedoelen: ondernemingen van middelmatige rentabiliteit in het leven houden op die plaatsen, waar de gewone concurrentie haar anders zou verdringen.

Deze korte opsomming van de nadelen werpt licht op de noodzaak om niet alleen voorzichtigheid te betrachten bij de omschakeling, maar ook om Europese instellingen in het leven te roepen, die bij machte zijn een gecoördineerde politiek te ontwerpen en te doen naleven. Dat zal absoluut noodzakelijk zijn waar het monetaire, begrotings- en tariefpolitiek geldt. Daarentegen lijkt het niet onvermijdelijk — en in zekere gevallen zelfs niet wenselijk — al de andere factoren, die thans de verschillen in het leven in Europa bepalen, al te systematisch te unificeren.

Wij zien meerdere redenen ter rechtvaardiging van de eerbiediging der verschillen en zelfs van het streven naar een zelfstandig bestaan: een daarvan is de eis aan de landen en de landstreken gelegenheid te laten tot een gezonde wedijver, die gunstig kan werken op een beter beheer der zaken en de ontplooiing van nieuwe denkbeelden. Wanneer er verschillende oplossingen naast elkaar beproefd kunnen worden, is daar altijd lering uit te trekken. Maar er zijn nog andere motieven om de verschillen te eerbiedigen. Wij willen dan niet stilzwijgend voorbijgaan aan de charme, die uitgaat van alle differentiatie. En dan is er nog een reden — en één van de belangrijkste —, dat is de zorg, die ons ter harte gaat, om het nieuwe Europa niet onder het gewicht van haar instellingen te vernietigen.

Brussel.

L. L. SERMON.

EINDE VAN HET BILATERALISME?

Het bilateralisme is economisch gerechtvaardigd omdat en zolang verschuivingen in de productiestructuur van een land, dat in betalingsbalansmoeilijkheden is geraakt, onmogelijk zijn uit te voeren¹⁾.

Bij wijze van illustratie vermelden wij nog, dat een-

¹⁾ Deze conclusie bereikten wij in een vorig artikel; zie: „Voor en tegen van het bilateralisme” in „E.-S.B.” van 1 Juni 1949.

zelfde gedachtengang ten grondslag blijkt te liggen aan een artikel van Prof. Frisch in „The American Economic Review” van September 1947 onder de titel „The need for discrimination”. Aldaar wordt aangetoond, dat het nuttig kan zijn in een „scheef” (onevenwichtig) systeem van internationale betalingen, bij de invoerbepanking opzettelijk te discrimineren. Het is dan n.l. mogelijk het handelsvolume op een hoger niveau te handhaven dan in geval, van wat de schrijver noemt „proportionele” invoerbepanking. Frisch kiest een situatie, weergegeven in een zgn. „trade matrix”. Deze geeft in de regels aan de uitvoeren van de aldaar genoemde landen (A, B en C) naar de in de koppen der kolommen genoemde landen. Hieruit volgt, dat de kolommen aangeven de invoeren van deze landen uit de in de resp. regels genoemde Staten:

	A	B	C
A	x	5	1
B	3	x	2
C	8	1	x

Deze matrix wijst een „scheefheid” groot 6 aan, die niet door vergroting van de aangegeven cijfers kan worden opgelost. Deze scheefheid is gelijk aan het verschil tussen de totale uitvoer uit C ofwel $8+1=9$, en de totale invoer in C ofwel $1+2=3$, welk verschil overeenkomt met de gezamenlijke invoeroverschotten van A en B. In geval van „proportionele” importvermindering behandelen A en B elkaar niet gunstiger dan C. Wanneer dus B de invoer uit C met 51 pCt verlaagt, dan geldt ditzelfde percentage voor de invoer in B uit A.

Weliswaar wordt er nu niet gediscrimineerd, doch het oorspronkelijk handelsvolume ad 20 gereduceerd tot 9,39, zoals uit de volgende opstelling blijkt. (In deze opstelling zijn alle balansen in evenwicht gebracht).

0	2,45	1,00
0,94	x	2,00
2,51	0,49	x

Vermoedelijk bedoelt Frisch met proportionele invoerbepanking niet opzettelijk discriminerende invoerrechten. Daarbij zou dan naar onze gedachtengang moeten worden opgemerkt, dat, ingeval van verschillende elasticiteit van de vraag naar importgoederen in de landen A en B de onderlinge goederenuitwisseling tussen deze deficitlanden nog verder zou kunnen worden ingekrompen — en dat op onnodige wijze — als gevolg van de *onopzettelijke* discriminatie. Frisch geeft dan als mogelijke (opzettelijke) discriminerende invoerbepanking tegen C de volgende oplossing, waarbij de totale goederenuitwisseling wordt verminderd met het onbetaalbare uitvoeroverschot van land C, dus met niet meer dan 6 (de oorspronkelijke scheefheid):

x	5	1
3	0	2
3	0	x

Deze argumentatie staat en valt echter met de *onbeveelbaarheid* van de exporten van de deficitlanden en *niet* met het *totale exportvermogen* van deze landen. In geval van volledige substitutiemogelijkheid van deze uitvoeren zou het zelfs zonder opvoering van de totale uitvoeren van A en B mogelijk zijn om het totale handelsverkeer in evenwicht te brengen bij een nog grotere omvang dan die van het oorspronkelijk scheve en daardoor duurzaam niet te handhaven volume:

x	0	6
0	x	5
6	5	x

(Uiteraard is de totale geldswaarde van het internationale handelsverkeer beslist geen bruikbare maatstaf

voor de economische verdienste van dit verkeer en deze illustratie kan dus alleen dienen om duidelijk te maken; welke betekenis de *verschuiving* van reeds bestaande exporten kan hebben voor het elimineren van een betalingsbalanstekort).

Hieruit mogen we concluderen, dat de reden om tot discriminatie over te gaan niet zozeer een kwantitatief als wel een kwalitatief karakter draagt. Derhalve leidt de weg naar herstel van een redelijk verantwoord multilateralisme niet in de eerste plaats, zeker niet uitsluitend, langs een vergroting van de exporten van de betrokken landen, doch via de opstelling van een bepaald handels- en daarmee overeenstemmend productiepatroon.

We kunnen aan de hand van het bovengenoemde voorbeeld tevens nog illustreren waarom juist het bilateralisme de meest veilige omlijsting is voor een systeem van wat we hebben genoemd non-monetaire discriminerende invoerbepanking. Gesteld, dat men zou kunnen berekenen, welke importwaarden de deficitlanden nog zouden kunnen toestaan om tot de bevredigender oplossing volgens Frisch te kunnen geraken. Dan zal men die waarden slechts kunnen realiseren, door voor het internationale betalingsverkeer voor iedere vreemde valuta afzonderlijk slechts betalingen toe te staan tot een bepaald bedrag. Dit teneinde te vermijden, dat onder vigeur van een multilateraal betalingssysteem de onopzettelijke discriminatie (welke een andere richting zou kunnen inslaan dan men opzettelijk tot stand wenst te brengen) de voorafgaande berekeningen zou doorkruisen.

Dat in dit voorbeeld (evenals bijv. krachtens de huidige inter-Europese betalingsovereenkomst) de ontstaande bilaterale overschotten van B op C en van A op B gecompenseerd ofwel multilateraal verrekend worden, doet hieraan niet af. Op grond hiervan zouden wij dan ook het artikel van Prof. Frisch: „Need for discrimination” liever betitelen als een „Need for bilateralism”.

Wanneer uit het voorgaande blijkt, dat opheffing van het bilateralisme in beginsel afhankelijk moet worden gesteld van een herziening van het productie- en handelspatroon, moet worden vastgesteld, dat het bilateralisme op zichzelf, blijkens de conclusie in het vorige artikel, op geen enkele wijze tot een zodanige herziening kan bijdragen. Integendeel, op deze wijze dient men de consolidatie van een toestand, die slechts als tijdelijk en van beperkte strekking was bedoeld. Immers, binnen de vesting van bilateraal ingestelde handels- en financiële barrières ontbreken ten enenmale de spontane prikkels, die aanzetten tot de opbouw van een harmonische productie-structuur binnen een groep van landen. Zoals bekend vinden deze spontane prikkels onder een systeem van vrijheid op handelspolitiek en financieel terrein in principe hun neerslag in de relatieve prijsverschillen voor de productie van bepaalde goederen in verschillende landen. Een systeem van multilateraal betalingsverkeer zou het mogelijk moeten maken, dat men op grond van deze relatieve prijsverschillen zich min of meer specialiseerde op een wijze, die een zo efficiënt mogelijke benutting van de aanwezige hulpbronnen waarborgde.

We hebben intussen vastgesteld, dat juist het falen van dit prijsmechanisme in het tot stand brengen van de noodzakelijke aanpassingen in het economisch leven en misschien op het gebied van de internationale economische betrekkingen zeer in het bijzonder, ertoe geleid heeft, dat men zijn toevlucht nam tot meer geordende, doelbewuste wijzigingen in de structuur van het economisch leven in een daartoe geschapen „rustig klimaat”.

De vraag rijst, welk productie- en handelspatroon nu juist tot aanzijn zou moeten worden gebracht, wil men tot optimale aanwending van de beschikbare productieve hulpbronnen kunnen geraken. In eerste aanleg zou men daarvan kunnen zeggen, dat dit een productie- en handelspatroon zou moeten zijn, zoals dat tot stand zou komen

krachtens de wetten van arbeidsverdeling en comparatieve kosten. We moeten daarbij in de eerste plaats aantekenen, dat deze wetten werken bij de gratie van een vrij gedacht prijsstelsel, dat in voldoende mate vat op het economisch leven zal moeten hebben om de gewenste aanpassingen inderdaad tot stand te brengen. In de tweede plaats is in dit verband van belang, dat de Westeuropese landen in dit opzicht zeer sterk zijn gebonden. De huidige samenwerking met en hulpverlening door de Verenigde Staten is n.l. afhankelijk gesteld van het tot stand komen van een evenwichtige of nagenoeg evenwichtige betalingsbalans van de gezamenlijke deelnemende landen ten opzichte van de buitenwereld in 1952. In hoeverre deze eis redelijk mag worden genoemd, willen we hier in het midden laten, doch een feit is, dat de O.E.E.C. zich voorstelt en ook reeds druk doet, om een programma (euhemistisch genoeg aangeduid als spelende) „op lange termijn” op te stellen, dat aan deze voorwaarde zal moeten voldoen.

Er is alle aanleiding, om te veronderstellen, dat een dergelijk programma, wanneer het tot stand zou komen, in belangrijke mate afwijkt van wat wij in eerste benadering als de optimale productie- en handelsstructuur aanduiden. Bovendien kan het wel uitgesloten geacht worden, dat de noodzakelijk zeer ingrijpende wijzigingen in de Europese economie, met behulp van het langzaam of misschien wel in averechtse richting werkende volledig vrije en onbelemmerde prijzenmechanisme tijdig tot stand zouden kunnen worden gebracht. Tenslotte is deze conclusie o.i. reeds op intergouvernementeel niveau getrokken, doordat a. men bijv. een zeer belangrijke sector van het internationaal kapitaalverkeer, t.w. de Marshall-hulp, heeft „gepland”, b. de O.E.E.C. zich metterdaad bezig houdt met de opstelling van een „plan” voor de jaren tot medio 1952, c. in het kader van dat plan, (dat door de E.C.A. „goedgekeurd” moet worden) bijv. bepaalde industriële projecten van zekere landen geschrapt worden, enz., enz.

Het zal zeer belangwekkend zijn de ontwikkeling van het programma op lange termijn te volgen. Feitelijk heeft de O.E.E.C. met het aanvaarden van haar fundamentele opdracht een Herculestaak op zich genomen. Zij zal moeten bepalen, welke producten in welke hoeveelheden en tegen welke globale prijzen door Europa kunnen worden afgezet in de Verenigde Staten, in Zuid-Amerika, in Afrika, in het Verre Oosten. Zij zal daarbij onmiddellijk geïnteresseerd zijn bij wat andere instanties (de Wereldbank, de Amerikaanse Regering bij de uitvoering van het beroemde „punt vier” uit de inauguratie-rede van President Truman) in nog te ontwikkelen gebieden tot stand zullen brengen. Het programma moet vaststellen, welke producten in welke hoeveelheden en in welke van de deelnemende landen moeten worden geproduceerd. Tevens welke producten in welke hoeveelheden en uit welke gebieden van herkomst dan nog moeten en kunnen worden geïmporteerd en welke prijzen daarvoor globaal in rekening zullen worden gebracht.

Kort gezegd, zal het O.E.E.C.-programma een antwoord moeten geven op de vraag, welk productie- en handelspatroon voor de deelnemende landen als groep, zowel als individueel, de optimale aanwending van de hier aanwezige hulpbronnen zal inhouden, gegeven bijv. het feit, dat medio 1952 op Marshall-hulp niet meer mag worden gerekend.

In het licht van onze voorgaande overwegingen, menen we te mogen concluderen, dat eerst, wanneer dit programma is opgesteld en uitgevoerd, de ratio van het bilaterale handels- en betalingsstelsel zal komen te vervallen en ook zal moeten zijn vervallen. Aan het einde van de periode van de Marshall-hulp in West-Europa mogen immers geen productieve hulpbronnen op een andere wijze worden aangewend dan in overeenstemming is met de optimale verdeling in de zin, die het „long term”-programma daaraan zal hechten. Dit zal moeten inhouden,

dat op dat tijdstip in het inter-Europese verkeer geen uitwisseling van waarden meer mag plaatsvinden, waarvan de productie met behulp van het bilateralisme min of meer kunstmatig op de been wordt gehouden om noodloze verliezen te vermijden.

Hieraan moeten nog enkele opmerkingen worden vastgeknoot:

1. de doelstelling van het „long term”-programma is niet dezelfde als de totstandkoming van een internationale arbeidsverdeling en waardenuitwisseling: overeenkomstig de beginselen van de Wet van de comparatieve kosten. Daarvoor zijn er te veel desiderata als data in het programmeringswerk vastgelegd, zoals: betalingsbalans evenwicht in 1952; volledige werkgelegenheid bij beperkte migratiemogelijkheden; levensstandaard niet beneden de vooroorlogse. Het zal dan ook zeer wel mogelijk en naar onze mening zelfs waarschijnlijk zijn, dat ook na medio 1952 de Europese landen t.o.v. de buitenwereld nog genoodzaakt zullen zijn een vorm van handels- en betalingsverkeer te handhaven, die min of meer stringent bilaterale impliciteert.

Vermoedelijk zal men bijv. de importen uit de Verenigde Staten op discriminerende wijze moeten behandelen;

2. het bilateralisme draagt in zichzelf niet bij tot het totstandkomen van die optimale productie- en handelsstructuur. Er zal moeten worden gezocht naar een zodanige perfectie van dit stelsel, dat de uitvoering van het programma niet in de weg wordt gestaan en zo mogelijk zelfs wordt bevorderd door de meer specifieke vorm, waarin de bilaterale regelingen worden gegoten;

3. in elk geval hopen wij te hebben aangetoond, dat het bilateralisme staat en valt met geheel andere overwegingen dan men soms ten beste hoort geven. De opheffing van dit systeem is niet een kwestie van wat meer of minder goede wil, evenmin van het toepassen van willekeurige niet-opzettelijk discriminerende importbeperking en exportbevordering met behulp van „monetaire” prikkels door „koersaanpassingen” of iets dergelijks.

's-Gravenhage.

Dr H. ZOETHEWY.

Drs J. VAN DEN DRIEST.

BOEKBESPREKING.

Dr J. Horryng, Methode van kostprijsberekening in de landbouw. Dissertatie, Emmen 1948, 179 blz.

Het is een waar genoege het proefschrift van Dr Horryng te bespreken, omdat er heel veel goeds van te zeggen is en het nauwelijks gebreken heeft. De schrijver is leerling geweest van de Nederlandsche Economische Hoogeschool in Rotterdam en heeft daar een degelijke economische grondslag voor zijn arbeid verworven. Anderzijds leerde hij de technische en bedrijfsorganisatorische problemen van het landbouwbedrijf kennen door enkele jaren practisch de landarbeid te beoefenen en — sinds 1940 — als directeur van het Landbouw-Economisch Instituut. De schrijver heeft van deze alzijdigheid duidelijk blijk gegeven. Hoezeer hij doordrongen is van de noodzaak, om met name in de landbouw enige weet te hebben van de physische, biologische, technische en sociale factoren, om tot samenvattende economische kennis te komen, blijkt uit de keuze van het motto — een citaat van de Amerikaanse onderzoeker Cardon —, waarin op het grote belang van gecoördineerd onderzoek wordt gewezen.

Niet minder betekenisvol voor het karakter van de schrijver en zijn boek is de opdracht: „Aan H. D. Louwes, voorzitter van de Stichting voor den Landbouw, en Dr Ir S. L. Louwes, Directeur-Generaal van de voedselvoorziening, die door hun initiatief tot oprichting van het Landbouw-Economisch Instituut de kostprijsberekening

in de Nederlandse Landbouw in bijzondere mate hebben bevorderd".

De compositie van het werk is logisch en evenwichtig. Begonnen wordt — na een korte algemene inleiding — met een uiteenzetting van het doel van de voortbrenging en de berekening van kostprijzen. Het derde hoofdstuk draagt tot titel: „De kostprijs in het algemeen” en is van overwegend theoretische aard. Vervolgens worden de verschillende kostensoorten besproken: de menselijke arbeidsprestaties, grond- en hulpstoffen, diensten, duurzame productiemiddelen, grond, het kapitaal, risico en de ondernemerswerkzaamheid. Van elk dezer kostensoorten wordt een omschrijving gegeven, gevolgd door de wijze waarop de hoeveelheden dienen te worden gemeten en de methode van waardering. Het vijfde hoofdstuk handelt over het vraagstuk van de gezamenlijke voortbrenging, dat zich zo veelvuldig in de landbouw voordoet en daardoor de kostprijsberekening in de praktijk bemoeilijkt. De oorzaken van veranderingen in de kostprijs, de intensiteitsgraad en bedrijfsbezetting en de bedrijfsomvang worden daarna behandeld, terwijl een aantal opmerkingen betreffende de verschillen in de kostprijzen in een bepaald gebied nog voorafgaan aan een slotbeschouwing, waarin wordt uitgesproken, dat de kostprijsberekening in de landbouw niet iets uitzonderlijks is, maar integendeel alle aspecten, die een kostprijsberekening heeft, aan de orde doet komen. Een korte literatuurlijst maakt het geheel compleet.

Alvorens enkele onderdelen onder de loupe te nemen, dient opgemerkt te worden, dat Dr Horring zich vrijwel heeft gehouden aan zijn bedoeling om alleen over de methode van kostprijsberekening te spreken; de praktische toepassing en vooral de boekhoudkundige kant heeft hij laten rusten, evenals de economisch-politieke zijde. Niettemin bevat vooral Hoofdstuk VII een aantal praktische wenken, met name ten aanzien van het pachttaxatiewezen en de statistische verwerking van uitkomsten, die de strakke opzet doorbreken, doch eerder een verrijking betekenen dan een ontsiering.

Nogal euphemistisch begint de schrijver zijn inleiding met de opmerking, dat er in de crisisjaren vóór de oorlog veel belangstelling bij landbouwers en Overheid ontstond voor kostprijsberekeningen in de landbouw. Euphemistisch, omdat bijv. in de parlementaire debatten in de dertiger jaren (o.a. in 1932) enkele jaren lang de Minister, die de begroting van het Landbouwcrisisfonds te verdedigen had, op vragen, gesteld door agrarisch-deskundigen, hoe de Regering aan de zgn. richtprijzen kwam, ten antwoord gaf, dat die prijzen waren gebaseerd op de kostprijzen, terwijl zij nog bij lange na niet kon beschikken over deugdelijke kostprijsberekeningen¹⁾. Wellicht verbod 's schrijvers bescheidenheid hem te zeggen, dat eigenlijk pas na 1940, d.w.z. nadat het Landbouw-Economisch Instituut zijn taak had aangevangen, wat meer licht is verspreid over de kostprijzen van de Nederlandse landbouwproducten. Zou het L.E.I. tien jaar eerder zijn begonnen, tegelijk met het Economisch Instituut voor den Middenstand, dan zouden hoogstwaarschijnlijk eerder en meer doeltreffende maatregelen in de landbouw zijn getroffen, óók ten aanzien van de prijspolitiek, dan is geschied. De constatering van de schrijver is wat te veel vergoelijkend en óók zeker niet houdbaar wanneer men de vooroorlogse belangstelling van de Nederlandse Overheid en georganiseerde landbouw vergelijkt met die in de Verenigde Staten, waar vóór 1940 al een boek verscheen met de titel: „Twenty-five years of Illinois crop costs, 1913-1937”²⁾.

In de inleiding stelt Dr Horring de vraag, waarom in ons land de kloof tussen de algemene economie en bedrijfs-

leer enerzijds en de bedrijfseconomie in de agrarische sector anderzijds, zo groot is; veel groter dan bijv. in de Verenigde Staten en Engeland. Hij wijst daarbij op de bakermat van de Nederlandse landbouwwetenschap in Wageningen, waar de techniek voorop stond, terwijl het bedrijfseconomisch onderwijs in Nederland vooral groot is geworden in de handels- en industriële sfeer. Hoe het zij, er is sinds kort verbetering ingetreden. De Landbouwhogeschool in Wageningen heeft haar economische richting aanzienlijk versterkt, zodat er gegronde hoop is, dat de kloof spoedig smaller zal worden. Het wachten is thans op de Economische Hogescholen en faculteiten, om ook hunnerzijds een stap in de goede richting te doen. Terecht merkt Dr Horring op, dat voor de ontwikkeling van een algemene bedrijfsleer, ook enige kennis van het landbouwbedrijf aanwezig dient te zijn. Veelal ontbreekt die in de sfeer van ons hoger economisch onderwijs.

In verband met het vorenstaande dient te worden opgemerkt, dat, waar de schrijver spreekt van landbouw, hij alle takken van bodemcultuur en veeteelt bedoelt; landbouw in de ruimste zin dus en niet uitsluitend akkerbouw. De gebruikte voorbeelden zijn dan ook aan verschillende takken van de agrarische productie ontleend.

In de paragraaf over de doeleinden van de kostprijsberekening wijst de schrijver er op, dat kostprijsberekeningen in de landbouw practisch geen waarde voor de boer hebben als middel om de verkoopprijs te beïnvloeden bij de afzet van zijn producten. De waarde van zodanige berekeningen ligt in het verkrijgen van waardemeters bij het bepalen van de bedrijfsinrichting en bedrijfsvoering, maar vooral in een systeem van geleide economie ter bepaling van de meest gewenste economische politiek. Belangwekkend is in dit verband de juiste opmerking van Dr Horring, dat, wil men de productie leiden door middel van de prijzen, deze tijdig bekend dienen te zijn, d.w.z. op een tijdstip, waarop de boer nog de vrije keuze heeft tussen de verschillende teelten. In het algemeen zal dit tijdstip dus omstreeks de maand September dienen te liggen. Het is bekend, dat de Nederlandse Regering aan deze wenselijkheid in de afgelopen jaren niet heeft voldaan, evenmin trouwens als aan de andere door de schrijver genoemde wenselijkheid, om voor meerdere jaren de prijzen van de melk en het vlees en de voornaamste akkerbouwproducten te bepalen, bijv. wanneer de Overheid een verschuiving van rundveehouderij naar akkerbouw wil bereiken, door middel van een dartoestekkende prijszetting. Ook met andere voorbeelden toont de schrijver aan, dat tal van economische en sociale vraagstukken op het terrein van de agrarische politiek slechts op te lossen zijn wanneer beschikt kan worden over kwantitatieve gegevens van de kosten en baten in het landbouwbedrijf.

Zich baserende op de subjectieve waardetheorie geeft Dr Horring op blz. 21 de volgende nog al langademige definitie van wat hij onder de kostprijs verstaat: de kostprijs is de relatie tussen de genormaliseerde hoeveelheden productiemiddelen, vermenigvuldigd met hun geldswaarde in de naast-beste niet meer in aanmerking komende gebruiksmogelijkheid ter plaatse en in de periode, waarop de kostprijs betrekking heeft, enerzijds en de met deze hoeveelheden productiemiddelen corresponderende, naar hoeveelheid en hoedanigheid genormaliseerde opbrengsten in natura, die in een bepaald productiestadium verkeren, anderzijds.

Veel aandacht wordt besteed aan het begrip „normaliseren” van zowel de kosten als de opbrengsten. Terecht wordt opgemerkt, dat zonder normalisatie kostprijsberekeningen in de landbouw in vele gevallen zinloos zijn. De niet of slechts in geringe mate door mensen te beheersen factoren in de agrarische productie zijn zo belangrijk en talrijk, dat grote fouten zouden worden gemaakt als met de resultaten van een momentopname genoeg zou worden genomen. Het klimaat en andere

¹⁾ Beknopt overzicht van de totstandkoming en werking van de Landbouwcrisiswetgeving in Nederland, vanaf 1929. Deel II, blz. 197, 203, 217 en 223.

²⁾ R. H. Wilcox and H. C. M. Case, Bulletin 467, University of Illinois.

groefactoren (gezondheidstoestand!) verschillen van dag tot dag, van jaar tot jaar en van streek tot streek. Bovendien hebben wij in de landbouw te maken met het ritme van de seizoenen, dat van zo grote invloed is in de plantaardige productie (en daardoor in de veehouderij!) en het levensritme in de dierenwereld, dat weer van geheel andere aard is. Het is daarom van het grootste belang er bij kostprijsberekeningen op te letten, dat een volledige productiecyclus in ogenschouw wordt genomen.

De noodzaak, maar ook de technische moeilijkheden van normalisatie van de hoeveelheden productiemiddelen en opbrengsten in natura bij de kostprijsberekeningen in de landbouw is in de na-oorlogse jaren duidelijk gebleken. Waarschijnlijk zet de directeur van het L.E.I. er daarom ook zo'n dikke streep onder. De productie-omstandigheden in jaren als 1945, 1946 en 1947 waren immers verre van normaal, niet alleen door een niet te vermijden onderbezetting in vele bedrijfstakken (varkens en kippen!) of door uitzonderlijke weersomstandigheden (1947!), maar ook omdat nog geen normaal beeld kon worden verkregen van de wijzigingen, die zich bijv. in de bodemvruchtbaarheid, de productiviteit van het vee en de arbeidsproductiviteit hadden voltrokken of bezig waren zich te voltrekken. Bovendien was het aantal berekeningen per bedrijfstype nog gering. Het behoeft daarom niet te verwonderen, dat de uitkomsten van onderzoeken uit die tijd voorzichtig gehanteerd dienden te worden om ongelukken bij de prijsstelling te voorkomen. Dat deze niet geheel zijn uitgebleven — men denke aan de melkprijsbepaling in het voorjaar van 1947 — is niet te wijten aan het L.E.I., dat wel degelijk tot normalisatie van bijv. de melkopbrengst overging, maar zowel aan het ontbreken van gegevens, die inlichtingen konden geven over de „gemiddelde of normale algemene toestand voor de naaste toekomst” (blz. 25) als aan de waaghalzerij, waarmee de Overheid op dit gegiste bestek ging varen.

Tot goed begrip van de definitie, die Dr Horring van de kostprijs geeft, dient nog te worden vermeld, wat hij onder normaliseren verstaat. In het voetspoor van de schrijver menen wij zijn opvatting omtrent normalisatie te mogen omschrijven als het aanpassen aan de normale toestand van langs empirische weg verkregen gegevens van de gebruikte hoeveelheden productiemiddelen en verkregen fysische opbrengsten over een voldoende lange periode in het verleden, waarbij zo nodig rekening wordt gehouden met wijzigingen in de productie voor zover die te verwachten zijn, gezien het resultaat van bruikbare uitkomsten van verrichte onderzoeken: Hoe lang die „voldoende lange periode in het verleden” (blz. 25) moet zijn, blijft onbesproken. Vermoedelijk heeft Dr Horring op die vraag, die van groot praktisch belang is, nog geen antwoord. Theoretisch is die vraag gemakkelijk te beantwoorden, doch onze Nederlandse ervaringen zijn nog te kort van duur, om een voor de praktijk verantwoord advies te geven. Niet elke tak van bedrijf is even gevoelig voor de invloeden van het weer; in de kippenhouderij ligt de zaak heel anders dan in de fruitteelt. Niettemin lijkt het verstandig in het algemeen de periode niet korter te maken dan vijf jaar. Het zou interessant zijn schrijvers mening hierover te vernemen. In zijn boek besteedt hij er wat te weinig aandacht aan.

Interessant en degelijk is de paragraaf over de waardering van de productiemiddelen. Als uitvloeisel van de grondstelling, dat kosten ontgaan voordeel is, is de waardering van dezelfde productiemiddelen en gelijke hoeveelheden daarvan, al naar de omstandigheden en doeleinden variëren, verschillend. Onderscheid wordt gemaakt tussen schaarste en overvloed bij de verkrijging, het al of niet aanwezig zijn van het productiemiddel op het bedrijf en tussen aankoop van derden of voortbrenging in eigen bedrijf. De waardering moet voorts betrekking hebben op het toekomstig tijdstip van gebruik der productiemiddelen,

of, bij een gereed product, in elk geval op het tijdstip van prijsbepaling (blz. 46).

De behandeling van de diensten als kostensoort is wel wat summier. Weliswaar leveren de diensten bij de waardering in die zin geen moeilijkheden op, doch alle bedrijfsbelastingen ook tot de diensten rekent, dan doemen er in de praktijk wel degelijk enige obstakels op. De schrijver wijdt aan de belastingen slechts vijf regels. Hij zou daarmee misschien kunnen volstaan, ware het niet, dat het begrip bedrijfsbelasting dat hij hanteert, niet steeds even scherp is omlijnd. Wat te denken bijv. van de Ondernemingsbelasting? De Ondernemingsbelasting is een zakelijke belasting, die ten behoeve van de gemeenten wordt geheven. Als zodanig zou men deze belasting zelfs kunnen beschouwen als retributie, d.w.z. betalingen voor bewezen overheidsdiensten. Dat daarbij ten dele (naar de grondslag bedrijfsopbrengst) rekening wordt gehouden met de draagkracht, doet aan dit feit volgens sommige schrijvers niet af³⁾. Ook de Overheid stelt zich op dit standpunt⁴⁾. Theoretisch heeft van der Schroeff⁵⁾ gelijk als hij zegt, dat de beantwoording van de vraag, of de belastingen als kostenfactor kunnen worden aangemerkt, afhangt van het karakter van de grondslag van de heffing. Heffingen van het inkomen van de individuele producent of van de winst van het bedrijf zijn geen productiekosten. In die gedachtengang is het deel van de belasting, dat bij de Ondernemingsbelasting van de bedrijfsopbrengst wordt geheven geen kostenelement. Ik vraag mij af, of deze opvatting wel juist is en of deze vraging geoorloofd is in dit verband. Ondanks de wijze van berekening van een gedeelte van de belasting is het karakter van een retributie toch nog wel bewaard gebleven. De Ondernemingsbelasting is gemotiveerd met een beroep op de kosten, die een gemeente te dragen krijgt, als gevolg van de vestiging van ondernemingen binnen haar grenzen⁶⁾. Voor de bepaling van de Inkomsten- en Vennootschapsbelasting is het bedrag van de Ondernemingsbelasting een bedrijfslast. Niet de wijze van berekening maar de kenschetsing van de wetgever is m.i. beslissend.

Het antwoord op de vraag, of het gehele bedrag van de Ondernemingsbelasting kostenelement is of slechts een gedeelte, is niet alleen van theoretisch belang. In de Richtlijnen voor de prijsvaststelling en die voor het incalculeren van belastingen (Staatscouranten van 11 April 1942 en 24 Mei 1943) is bepaald, dat het gehele bedrag van de ondernemingsbelastingen „doorberekend” mag worden, uiteraard met dien verstande, dat van een genormaliseerde bedrijfsopbrengst (een „bescheiden winst”, zegt de Overheid) wordt uitgegaan. Bij een gemiddelde bedrijfsopbrengst van f 4.000 per jaar, betekent dit tenminste een bedrag van f 40 mln voor de boeren- en tuindersstand over 1948 en 1949. Het is dus wel de moeite waard nog eens ter dege te overwegen, of dit standpunt houdbaar is. Naar mijn mening is het onhoudbaar, en theoretisch en praktisch.

Bijzonder interessant zijn Dr Horring's opmerkingen over de grond als kostenelement. Zijn opvattingen, dat de kosten van gelijksoortige grond, al naar de grond in pacht dan wel in eigendom wordt gehouden, uiteenlopen, tengevolge van het feit, dat het netto-rendement van verpachte boerderijen in Nederland veel lager is dan de rentevoet van hypotheeken op landerijen, zijn logisch ontwikkeld en o.i. theoretisch juist. Onvermeld blijft evenwel hoe in de praktijk van de kostprijsberekeningen

³⁾ Zie ook Adriani, „Het belastingrecht”, blz. 48, 80, 130.

⁴⁾ Memories van Antwoord aan de Tweede Kamer betreffende de Wet Belastingherziening 1947 en de wijziging van het Besluit op de Ondernemingsbelasting 1942 (Zitting 1946/47, Stukken 231 en 232).

⁵⁾ Van der Schroeff, „De leer van de kostprijs”, blz. 257 e.v.

⁶⁾ Zie o.a.: „Weekblad der belastingen”, Nrs: 3646 e.v., 3730, 3731, 3735-3737.

Bijdragen van J. J. de Klerck en H. J. Hofstra in het boekwerk „Fiscale ervaringen 1940-1945”.

moet worden gehandeld, d.w.z. bij het bepalen van de prijzenpolitiek en bij de efficiencycontrole. Daar ongeveer de helft van de Nederlandse grond wordt gepacht, zou het consequent zijn bij de prijzenpolitiek de waardering van het grondgebruik voor de halve oppervlakte op basis van de pachtprijs te doen geschieden en voor de andere helft naar de netto-rendementswaarde voor de eigenaar-gebruiker. Enkele aanvullingen op dit punt zouden het boek als leerboek, waarvoor het zeer geschikt lijkt, nog waardevoller maken.

Over de risico als kostenelement schrijft Dr Horring, dat evengoed als bijzondere technische risico's, de bijzondere economische risico's kostenelementen vormen (blz. 92). De praktijk tracht zich trouwens reeds te dekken tegen deze risico's, die o.a. voortspruiten uit onverwachte weersomstandigheden, door de vorming van speciale fondsen (voor groenten, poot aardappelen, e.d.).

Daar ook de werkzaamheden van de ondernemer essentieel zijn voor de productie, dient de vergoeding voor zijn prestatie in de kostprijs te worden opgenomen. Als maatstaf voor de waarde van de ondernemersarbeid, beveelt de schrijver een voor alle producten gelijke procentuele opslag op de kosten van de toegevoegde waarde aan. Dat de oppervlakte, de hoeveelheid kapitaal of het aantal man-uren per bedrijf geen geschikte basis vormen is juist. Toch vraag ik mij af, of de oplossing, die ik in mijn proefschrift voorstelde⁷⁾, om de uitvoerende arbeid van de agrarische ondernemer tegen het geldende landarbeidersloon te waarderen en de leidende arbeid in verband te brengen met de geldelijke bruto-opbrengst, het doel niet nog dichter benadert, al zijn tegen het laatste theoretische bezwaren in te brengen.

Van de hoogte van het agrarische ondernemersloon maakt Dr Horring zich wat al te gemakkelijk af. Dat richtlijnen hieromtrent verkregen kunnen worden door vergelijking met het loon in vergelijkbare ondernemingen is natuurlijk juist. Maar wat zijn soortgelijke bedrijven? Laat het dan geen vraagstuk van de kostprijsberekening zijn en dus, zoals de schrijver zegt, als „gegeven” aanvaard dienen te worden, niettemin blijft deze paragraaf wat mager.

In de landbouw worden veelal op één bedrijf verschillende producten in combinatie voortgebracht. Het is daarom begrijpelijk, dat Dr Horring veel en intense aandacht besteedt aan het vraagstuk van de gezamenlijke voortbrenging. Hij stelt zich op het standpunt, dat, indien in de verhouding van de hoeveelheden gezamenlijk voortgebrachte producten geen wijziging kan worden gebracht, een economisch zinrijke verdeling van de kosten over de betrokken producten onmogelijk is (blz. 107). Gelukkig komt in de landbouw een geheel onveranderlijke verhouding nagenoeg niet voor. In de regel kunnen dan ook wel aanvaardbare oplossingen worden gevonden.

In de hoofdstukken VI en VII treedt Dr Horring nogal eens buiten de door hem zelf gestelde grenzen, die volgens de inleiding enkel en alleen de methode van kostprijsberekening zouden omvatten. Zo noteerden wij de volgende slotregels van het zesde hoofdstuk: „Voor de bepaling van de prijzen van landbouwproducten in de geleide economie zal waarschijnlijk niet alleen afgegaan kunnen worden op de kostprijzen bij de optimale bedrijfsomvang. De omvang der landbouwbedrijven is immers grotendeels een historisch gegeven in een land als het onze, waarin zonder ingrijpen van de Overheid geen verandering op enigszins grote schaal kan worden gebracht”.

Hoofdstuk VII bevat o.a. enkele waardevolle opmerkingen over het begrip pacht. Zo wijst de schrijver er op, dat alleen al door de sterke verhoging van het prijspeil van de overige kostenelementen en van de eindproducten,

de juiste verhouding van de pacht op de verschillende grondsoorten is verstoord.

In de slotbeschouwing herhaalt Dr Horring, dat de methode van kostprijsberekeningen in de landbouw in hoofdtrekken overeenkomt met die, welke in de industrie wordt gebruikt. Speciale eisen worden evenwel aan de eerstgenoemde berekeningen gesteld, omdat het vrijwel steeds noodzakelijk is:

1. de kosten en opbrengsten te normaliseren in verband met het organische karakter van de productie;
2. de kosten te verdelen doordat vele producten gezamenlijk worden voortgebracht;
3. de aangewende grondstoffen, in eigen bedrijf voortgebracht, te waarderen.

De eindconclusie is, dat het verkregen praedicaat „met lof” ruimschoots is verdiend en dat de Landbouwhogeschool in Prof. Horring aanstonds ongetwijfeld een zeer kundig docent het welkom zal kunnen toeroepen.

Leeuwarden.

Dr A. VONDELING I.I.

AANTEKENING.

DE STRIJD OM DE AMERIKAANSE MARKT.

Het opvoeren van de Europese export naar de Verenigde Staten wordt aan beide zijden van de Oceaan als een der belangrijkste voorwaarden voor het herstel der internationale economische betrekkingen beschouwd, daar enerzijds de Europese landen daardoor hun economische onafhankelijkheid zouden herkrigen en anderzijds de last, die de Verenigde Staten t.b.v. het Europese herstel dragen, zou verminderen.

Een aantal landen heeft aanvankelijk, profiterend van de in Amerika bestaande inhaalvraag, behoorlijke resultaten geboekt. Nu echter deze inhaalvraag in de meeste gevallen is bevredigd, hetgeen o.a. tot uitdrukking komt in prijsdalingen en het op de markt brengen van nieuwe en verbeterde producten, zullen de Europese exporteurs, willen zij hun afzet behouden en vergroten, zich aan de gewijzigde omstandigheden moeten aanpassen. Hierbij kunnen zij belangrijke steun ondervinden van het Marshall-plan, het State-Department en het Department of Commerce van de Verenigde Staten. De verschillende instanties van de Marshall-planadministratie werken nauw samen met de Amerikaanse grootwinkelbedrijven. Zo is er in het begin van dit jaar een commissie gevormd uit vertegenwoordigers der grote warenhuisconcerns, die tot taak heeft, de afzetmarkt voor Europese producten, o.a. door het zenden van een groter aantal inkopers naar Europa, te vergroten. De bijdrage van het State-Department bestaat vnl. hieruit, dat het tracht d.m.v. handelsverdragen de douanetarieven te verlagen. In deze pogingen wordt het door de handel gesteund; de stemming in de industrie is evenwel verdeeld en de oppositie tegen de voorgestelde „Reciprocal Trade Act” wordt met het oog op de teruglopende conjunctuur steeds sterker. Van grote betekenis is in dit verband het feit, dat de „American Federation of Labor” zich in de debatten in het Congres tot voorstander van hogere tarieven heeft verklaard. De Europese landen zullen derhalve met hun exporten naar Amerika rekening moeten houden met mogelijke tariefverhogingen, voortgaande prijsdalingen en verscherping van de concurrentie.

Met het oog op bovengenoemde omstandigheden hebben Amerikaanse regeringsvertegenwoordigers de Europese producenten de laatste tijd een aantal raadgevingen verstrekt omtrent de wijze, waarop de afzet in de Verenigde Staten met succes kan worden vergroot. Deze raad is, aldus de „Neue Zürcher Zeitung” van 3 Juni jl., in een drietal punten samen te vatten.

⁷⁾ De bedrijfsvergelijking in de landbouw, blz. 43 e.v.

1e. Door middel van marktanalyses moeten de Europese producenten de Amerikaanse markt leren kennen, zodat zij weten, welke producten zij kunnen afzetten, welke prijzen zij kunnen berekenen en in welke vorm en verpakking zij hun artikelen moeten aanbieden.

2e. Zij moeten de Amerikaanse verkooptechniek, de zgn. „merchandising” bestuderen.

3e. Zij moeten een centrale organisatie stichten, waardoor vooral de kleinere bedrijven gebruik kunnen maken van de voordelen, die het grootbedrijf biedt voor de organisatie van de afzet.

Het is wellicht interessant na te gaan in hoeverre enkele Europese landen reeds van marktanalyses, centrale verkooporganisaties enz. hebben gebruik gemaakt en welke plannen er voorts in deze richting bestaan.

Zweden beschikte reeds voor de oorlog over een goede afzetorganisatie voor kristalwaren. Kort geleden sloten de Zweedse meubelfabrikanten zich aaneen en stichtten de „Swedecraft A.B.”, die een kantoor in New York en San Francisco zal openen. Het belang van marktonderzoekingen bleek afdoende uit het feit, dat de in Zweden gangbare meubelen over het algemeen te groot waren voor de kleine Amerikaanse kamers. De fabrikanten zullen dus, wil hun exportcampagne succes hebben, tot de productie van kleinere meubelen moeten overgaan. Ook de andere Scandinavische landen trachten hun export centraal te organiseren.

Duitsland heeft successen geboekt met de eerste naoorlogse tentoonstelling van Duitse producten in New York. De opdrachten zouden meer dan \$ 25 mln bedragen. Bovendien beginnen de Duitse speelgoederen, chemicaliën, naaimachines, optische instrumenten enz. hun vroegere positie op de Amerikaanse markt te heroveren.

België was de eerste Europese deelnemer aan de Jaarbeurs te New Orleans, terwijl er plannen bestaan om dergelijke tentoonstellingen ook in andere steden te houden. In een rede, welke de Belgische handelsgevolmachtigde voor de Belgische Kamer van Koophandel in Amerika hield, werd gewaagd van een plan tot grondige marktonderzoekingen. Voorts zou een door de Belgische producenten opgerichte en gefinancierde organisatie, de zgn. „Producers Exchange” een „merchandising”-programma en een plan tot opvoering van de verkoop moeten uitvoeren. Op deze wijze hoopt België een einde te maken aan de toestand, waarin, zoals de gevolmachtigde het kernachtig uitdrukte, België niet aan Amerika verkocht, maar veeleer Amerika van België kocht.

Frankrijk organiseerde in verschillende Amerikaanse steden tentoonstellingen van de beste Franse kwaliteitsproducten, terwijl in samenwerking met de radio, de pers en theaters de aandacht werd gevestigd op de Franse kunst en literatuur, toneelstukken en films. Voorts heeft de Regering kortgeleden een wet aangenomen, waarin een officieel merk voor kwaliteitsproducten is vastgelegd. Fabrikanten, die dit merk wensen te gebruiken, moeten hun producten aan regeringscontrole onderwerpen. Tenslotte bestaat het plan een permanente tentoonstelling en een verkooporganisatie voor Franse producten in New York op te richten.

Bijzonder energiek heeft *Engeland* onder leiding van de president van de „Board of Trade”, Harold Wilson, pogingen ondernomen om de export naar de Verenigde Staten op te voeren. In het afgelopen jaar werden grootscheepse marktonderzoekingen uitgevoerd om na te gaan, welke producten het meest voor export naar de Verenigde Staten geschikt zijn. Voorts heeft Wilson een programma ontworpen, dat in zeven punten kan worden samengevat.

1e. De Regering zal de aandacht vestigen op de grote betekenis van de Amerikaanse markt.

2e. Exportrichtlijnen voor bepaalde artikelengroepen moeten worden uitgewerkt.

3e. De Regering zal de export naar Amerika ondersteunen en daaraan de voorkeur verlenen boven andere exportprogramma's.

4e. De Regering zal in de vier belangrijkste districten van Amerika een handelsconsul benoemen.

5e. Er zullen dollars worden vrijgegeven voor reclame- en verkoopprogramma's in de Verenigde Staten.

6e. De Regering zal steun verlenen bij marktonderzoekingen.

7e. Er zal een bijzondere reclamecampagne worden uitgevoerd.

Een zeer succesvol programma heeft *Italië* ten uitvoer gebracht; waardoor de uitvoer naar de Verenigde Staten in 1948 t.o.v. 1947 met meer dan 60 pCt steeg. De Italiaanse afzetorganisatie heeft haar succes voornamelijk te danken aan het feit, dat zij haar artikelen tegen lage prijzen kan aanbieden.

Tsjechoslowakije opende aan het begin van dit jaar een „reizende” tentoonstelling, waar vnl. houten speelgoederen, goedkope bijouteriën, glaspaarlen, muziekinstrumenten, porselein en glaswaren werden aangeboden.

Zwitserland voert een grootscheepse reclamecampagne voor haar uurwerkindustrie en een kleinere voor kaas. De grote particuliere bedrijven voeren eveneens een actie tot verhoging van hun export.

De meest recente poging van *Nederland* is, aldus de „N.Z.Z.”, een tentoonstelling van de Verenigde Nederlandse Textielproducenten in New York, waar een groep van aan de Amerikaanse eisen aangepaste stoffen werd gelanceerd en gunstig werd beoordeeld. De chocoldefabrikanten maken bij de wederinvoering hunner producten gebruik van „merchandising” en de Amerikaanse reclametechniek.

Uit het bovenstaande blijkt afdoende, dat de meeste Europese landen serieuze pogingen aanwenden om hun artikelen blijvend op de Amerikaanse markt in te voeren en dat zij meer en meer inzien, dat zij daarvoor de Amerikaanse afzettechniek moeten leren kennen en gebruiken.

INTERNATIONALE NOTITIES.

DE ENGELSE GOUDBETALINGEN AAN EUROPA.

Groot-Brittannië betaalt niet alleen goud aan het dollar-gebied, maar eveneens aan enkele O.E.E.C.-landen en Perzië. De „Economic Secretary to the Treasury” heeft over de betalingen aan de O.E.E.C.-landen in antwoord op een vraag in het Parlement enkele gegevens verstrekt, welke in „The Economist” van 11 dezer zijn gepubliceerd.

Goud- en dollarafrekeningen in verband met betalingsaccorden met O.E.E.C.-landen.

		(in duizenden £)		
		België	Zwitserland	Bizonia
1948	October	2.500	500	3.161
	November	—	500	—
	December	—	—	—
1949	Januari	2.700	80	1.502
	Februari	1.700	288	—
	Maart	1.231	1.496	—
	April	2.260	1.696	—
	Mei	1.792	1.015	—
Totaal 8 mnd.		12.183	5.575	4.663

Het meest opmerkelijk is volgens „The Economist” het goudverlies aan Bizonia, hetgeen aantoonde, dat de schattingen, waarop de trekkingsrechten onder het Europese betalingsprogramma waren gebaseerd, onjuist waren. Ver-

ontrustend zijn de betalingen aan België, vooral, wanneer wordt bedacht, dat de Engelse trekkingsrechten op België, ten bedrage van \$ 30 mln, reeds eind Mei waren verbruikt. De goudbetalingen aan Zwitserland overschrijden de belangrijke mate de bedragen, welke de Britse onderhandelaars bij de Brits-Zwitserse handelsbesprekingen voor de geest stonden, hetgeen voortvloeit uit het feit, dat de Zwitserse markt verzadigd geraakt met auto's en consumptiegoederen, terwijl de concurrentie van andere landen, w.o. Duitsland, scherper is geworden.

Dit goudverlies aan Europa laat nog weer eens duidelijk de noodzaak uitkomen om zoveel mogelijk te exporteren naar landen met harde valuta.

HET HERSTEL VAN DE FRANSE PETROLEUMINDUSTRIE.

Het herstel van de Franse petroleumindustrie heeft in het afgelopen jaar, blijkens het vierde verslag omtrent de werking van het Plan-Monnet, goede vorderingen gemaakt. Een bedrag van frs 19 mrd, w.o. 12 mrd voor raffinering en distributie en 7 mrd voor boringen en onderzoekingen, werd in deze industrie geïnvesteerd. De raffineringcapaciteit werd gedurende 1948 verhoogd van 7.230.000 tot 12.215.000 ton, een vooruitgang, die des te meer spreekt, wanneer men de capaciteit van 1947, nl. 3.960.000 ton, hiermee vergelijkt. Met het oog op deze gunstige resultaten hoopt men aan het einde van de Marshall-planperiode een capaciteit van 18.700.000 ton te bereiken, hetgeen aanmerkelijk meer is dan aanvankelijk werd beoogd.

Voornameijk tengevolge van het stilleggen van het Haifa-filiaal van de Irak pipeline en het gebrek aan sterling om ruwe olie van elders te betrekken, werd, aldus „Petroleum Press Service” van deze maand, gedurende het tweede halfjaar van 1948 slechts 83 pCt van deze capaciteit benut. De productie bedroeg dan ook niet meer dan ca 7 mln ton, een resultaat, dat echter een vergelijking met 1947 en 1946, waarin de productie resp. ca 4 mln en 2 mln ton bedroeg, alleszins kan doorstaan. De productie van gasoline en smeerolie was evenwel onvoldoende. De tankertonnage, die van September 1939 tot Mei 1945 van 323.000 B.R.T. tot 103.000 B.R.T. was verminderd, vertoonde in 1948 een nieuwe top van 434.000 B.R.T.

Het aantal boortorens in werking is aanzienlijk toegenomen, nl. van 31 op 1 Januari 1948 tot 51 op 1 Januari 1949; voor de overzeese gebiedsdelen waren deze cijfers resp. 14 en 17. Hoewel de ruwe-olieproductie zowel in Frankrijk als in de overzeese gebiedsdelen nog zeer gering is, wordt verwacht, dat in 1953 ca 1 mln ton zal worden geproduceerd. Voorts wordt in dat jaar gerekend op een additionele invoer van 6 mln ton uit Irak en een toeneming van de verschepingen uit de Russische Golf van 1 mln ton. Hierdoor zouden de raffinaderijen van voldoende olie verzekerd zijn, terwijl de verwachte productie van dit Franse territorium bovendien een welkome verbetering van de Franse betalingsbalans met naar schatting \$ 60 mln zou betekenen.

GELD- EN KAPITAALMARKT.

In de verslagperiode trad ter geldmarkt een lichte verkrapting in, waardoor op 9 Juni jl. de callgeldrente tot 1 pCt steeg. Vermoedelijk zijn de banken er op vrij grote schaal toe overgegaan de uit vervallen promessen en op overige wijze beschikbaar zijnde bedragen in jaarpapier te beleggen, waardoor het callgeldaanbod verminderde. Overigens kwam er in de marktdisconto's slechts weinig verandering. Augustuspapier werd tegen $1\frac{1}{16}$ pCt verhandeld. September t/m Maartpromessen noteerden praktisch $1\frac{5}{16}$ pCt, terwijl April en Meipromessen $1\frac{1}{16}$ pCt noteerden.

Men kan niet zeggen, dat de aandelenmarkt in de afgelopen week krachtig reageerde op de ingediende wetsontwerpen m.b.t. de belastingheffing op het bedrijfsleven. In feite bleef het koersniveau vrijwel gelijk aan dat van de vorige week, terwijl een licht dalende tendentie aanwezig was. De obligatiemarkt vertoonde eveneens weinig koersveranderingen, zij het dat hier een vaste stemming aanwezig was.

De gebruikelijke tabel geeft omtrent het koersverloop op de aandelenmarkt het volgende beeld:

	3 Juni 1949	10 Juni 1949
A.K.U.	166½	165½
v. Berkel's Patent	110½	108
Lever Bros Unilever C. v. A.	259	255
Philips G. b. v. A.	229	228
Koninklijke Petroleum	295	292½
I.I.A.L.	150	145½
N.S.U.	163½	159½
H.V.A.	154	149½
Deli Mij C. v. A.	152½	145½
Amsterdam Rubber	135	132½
Internatio	185½	180

DE BELGISCHE GELD- EN KAPITAALMARKT IN MEI 1949.

Geldmarkt.

De geldoverdrachten in verband met de stortingen van de werkgevers aan de Rijksdienst voor de Maatschappelijke Zekerheid veroorzaakten rond het midden van Mei de trimestriële verruiming van de geldmarkt in de publieke sector. De beweging werd deze maal nog versterkt door de inschrijvingen op de lening P.T.T., waarvan sprake was in ons vorig overzicht. De gelden, welke naar de publieke sector vloeiden, waren nochtans grotendeels afkomstig van de banken, zodat laatst vermelde instellingen een beroep moesten doen op de Nationale Bank.

TABEL I.

De driemaandelijke toestand van de banken.

	(in miljoenen francs)		
Actief:	31-12-'48	31-3-'49	Verschil
Thesaurie	3.726	3.596	— 130
Daggeld, bankiers, moedermaatschappijen enz.	5.306	5.218	— 88
Credieten aan de Overheid:			
herdisconteerbare overheidsfondsen	11.293	10.010	— 1.283
belleenbare overheidsfondsen	18.647	18.455	— 192
andere overheidsfondsen	3.474	3.683	+ 209
Tot. cred. Overheid	33.414	32.148	— 1.266
Credieten aan de private economie:			
diverse debiteuren	12.491	12.402	— 89
handelswissels	5.962	6.142	+ 180
prolongaties en voorschotten op effecten	680	696	+ 16
	19.133	19.240	+ 107
Accepten	3.983	3.890	— 93
Tot. cred. priv. econ.	23.116	23.130	+ 14
Diverse activa	3.449	3.351	— 98
Vastliggend	960	1.045	+ 85
Totaal actief	69.971	68.488	— 1.483
Passief:			
Deposito's:			
Vrije:			
op zicht en minder dan 30 dagen	45.487	45.473	— 14
op termijn	4.030	4.977	+ 947
tijdelijk onbeschikbare	2.265	—	— 2.265
Totale deposito's	51.782	50.450	— 1.332
Diverse verplichtingen	13.708	13.441	— 267
Eigen middelen	4.481	4.597	+ 116
Totaal passief	69.971	68.488	— 1.483

Uiteindelijk waren de voorschotten van de circulatiebank aan de Schatkist en de parastatale instellingen met nagenoeg 1,5 mrd frs teruggelopen, terwijl de handelsportefeuille met ruim 700 mln frs toenam. Er was bijgevolg gelegenheid om de geldomloop te drukken. Dat die operatie slechts mogelijk was tot op 450 mln frs, dient toegeschreven aan goudtoevoelingen van debiteurlanden wegens overschrijding van de credietmarges, vastgelegd in de bilaterale betalingsaccorden.

Uit de globale toestand van de banken per einde Maart blijkt, dat de reeds vroeger vermelde bewegingen zich doorzetten, nl. dalende deposito's (de verdwijning van de tijdelijk onbeschikbare rekeningen werd slechts gedeeltelijk gecompenseerd door aangroei van termijndeposito's), daling van de credietverlening aan de Overheid, quasi-stabiliteit in de credietverlening aan de privateconomie.

Op de niet-officiële markt voor goud en deviezen was de daling algemeen (gouden pond 610 tegen 650; papieren pond 134 tegen 148; papieren dollar 46½ tegen 48; Franse franc 13,3 tegen 13,9; Zwitserse franc 11½ tegen 11¾; gulden 12,3 tegen 12,8).

Kapitaalmarkt.

Op de obligatiemarkt kon de lening P.T.T. onmiddellijk worden geplaatst. Reeds wordt een nieuwe uitgifte van 4,5 pCt kasbons op 5 jaar aangekondigd door de stad Gent. De uitgifteprijs is 98 pCt; terugbetaling zal geschieden à pari. Het gewone type dus. Het blijkt nochtans, dat eerlang bij de nieuwe uitgiften zal worden rekening gehouden met de recente daling van het gemiddeld netto-rendement op koers van de uitstaande leningen. De toestand is, grosso modo gezien, samengevat in onderstaande tabel.

De berekening werd uitgevoerd per einde maand en er werd rekening gehouden met eventueel agio bij terugbetaling.

TABEL II.

Obligatietype	Looptijd	Aug. 1948	April 1949	Mei 1949
Schatkistcertificaten	5 à 10 j.	4,83	4,72	4,71
Staatsrenten	boven 10 j.	4,73	4,63	4,61
Kasbons steden	5 à 10 j.	5,07	4,97	4,97
Industr. oblig.	boven 10 j.	6,06	5,94	6,05

Op de aandelenmarkt verlieden in de eerste week van Mei de transacties wat vlotter; gemiddeld werden 30 à 35.000 stuks verhandeld. De drie volgende weken daalde de bedrijvigheid opnieuw op het vroegere niveau en het licht gestegen koerspeil werd tot op de hoogte van einde April teruggebracht.

TABEL III.

Bédrijvigheid en koersindex van de aandelenbeurs te Brussel.

	Aantal verhandelde stukken (in duizend-tallen per dag)	Kapitalen (in mln frs per dag)	Algemene koersindex (1936-'38 = 100)
1947 Jan.	16	24,8	251,0
1948 Jan.	19	16,7	157,8
1949 Jan.	46	38,0	154,3
Maart	26	23,6	150,8
April	23	19,3	144,0
Mei (midden)	24	19,5	145,8
Mei (einde)	28	25,9	143,9

Brussel.

V. VAN ROMPUY.

STATISTIEKEN.

DE NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte balans op 13 Juni 1949.

Activa.			
Wissels, promessen en schuldbrieven in disconto	Hoofdbank f —) Bijbank —) Agentsch. „ 900,—)	f	900,—)
Wissels, schatkistpapier en schuldbrieven, door de Bank gekocht (art. 15, onder 4°, van de Bankwet 1948)	„	—	—
Schatkistpapier, door de Bank overgenomen van, de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947	„	1.800.000.000,—	—
Voorschotten (Hoofdbank f 138.202.958,28 *) in rek.-crt op onderpand (incl. beleningen)	Bijbank „ 2.465.185,33 Agentsch. „ 5.018.309,71	f	145.686.453,32
Op effecten enz.	„ 145.272.773,34 *)	f	145.686.453,32*)
Op goederen en celen	„ 413.679,98	—	—
Voorschotten aan het Rijk (art. 20 van de Bankwet 1948)	„	—	—
Boekvordering op de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947	„	1.500.000.000,—	—
Munt en muntmateriaal	„	—	—
Gouden munt en gouden muntmateriaal	f 439.125.431,08	—	—
Zilveren munt enz.	„ 7.199.949,83	f	446.325.380,91
Papier op het buitenland	f 169.644.600,—	—	—
Tegoed bij correspondenten in het buitenland	„ 190.761.333,68	—	—
Buitenlandse betaalmiddelen	„ 4.713.180,87	f	365.119.114,55
Vorderingen in gulden op vreemde circulatiebanken en soortgelijke instellingen	„	258.744.451,13	—
Belegging van kapitaal, reserves, pensioenfondsen en voorzieningsfondsen	„	119.486.313,55	—
Gebouwen en inventaris	„	2.000.000,—	—
Diverse rekeningen	„	125.654.074,15	—
		f	4.763.016.687,61
Passiva.			
Kapitaal	„	20.000.000,—	—
Reservetonds	„	15.333.335,71	—
Bijzondere reserves	„	61.674.999,18	—
Pensioenfondsen	„	22.585.180,37	—
Voorzieningsfondsen personeel in tijdelijke dienst	„	1.499.667,79	—
Bankbiljetten in omloop (oude uitgiften)	„	78.273.610,—	—
Bankbiljetten in omloop (nieuwe uitgifte)	„	2.962.148.750,—	—
Bankassigaties in omloop	„	44.269,21	—
Rekening-courant saldo's 's Rijks Schatkist	f 142.305.763,20	—	—
's Rijks Schatkist Bijzondere rekening	„ 293.362.217,31	—	—
Geblokkeerde saldo's	„ 2.560.895,66	—	—
Saldo's van banken in Nederland	„ 52.512.304,94	—	—
Vrije saldo's van vreemde circulatiebanken en soortgelijke instellingen	„ 400.930.056,75	—	—
Andere vrije saldo's	„ 509.850.796,09	—	—
Crediteuren in vreemde geldsoort	„	1.401.522.033,95	—
Diverse rekeningen	„	60.023.084,05	—
		f	139.911.757,35
		f	4.763.016.687,61

*) Waarvan schatkistpapier rechtstreeks door de Bank in disconto genomen f —
*) Waarvan aan Indonesië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad no. 99) „ 36.894.550,—
Circulatie der door de Bank namens de Staat in het verkeer gebrachte muntbiljetten „ 136.200.305,—

IN- EN UITVOER VAN BELGIË 1).

Maand	Invoer		Uitvoer		Saldo
	Gewicht in duizenden tonnen	Waarde in miljoenen francs	Gewicht in duizenden tonnen	Waarde in miljoenen francs	
Maandgem. '36/'38	2.868	2.019	1.912	1.859	— 160
Maandgem. '47	2.322	7.130	1.070	5.138	—1.992
Maandgem. '48	2.399	7.285	1.258	6.168	—1.117
Juli 1948..	2.352	6.832	1.179	5.662	—1.170
Aug. 1948..	2.478	6.914	1.153	5.713	—1.201
Sept. 1948..	2.339	7.461	1.345	6.488	— 973
Oct. 1948..	1.770	7.369	1.312	6.746	— 623
Nov. 1948..	2.318*)	6.914*)	1.361*)	6.505*)	— 409*)
Dec. 1948..	2.656	7.791	1.430	7.111	— 680
Jan. 1949..	2.111	6.580	1.088	6.138	— 442
Febr. 1949..	2.291	6.503	1.136	6.725	+ 222

1) Bron: „Statistisch Bulletin” van het Nationaal Instituut voor de Statistiek.

*) Gecorrigeerde gegevens.

DE NEDERLANDSCHE BANK.

(Voornaamste posten in duizenden guildens).

Data	Munt en munt-materiaal	Papier op het buitenland	Tegoe bij cor-resp. in het bui-tenland en bui-tenlandse be-taalmiddelen	Voorschotten in rek.crt (incl. bel.)	Bankbiljetten in omloop
30 Dec. '46	700.876	4.434.786	100.186	153.109	2.744.151
2 Mei '49	445.221	134.675	172.312	163.947	3.032.716
9 Mei '49	445.428	136.020	172.557	144.598	2.984.992
16 Mei '49	445.640	136.574	167.033	145.102	2.958.671
23 Mei '49	445.856	136.264	163.855	141.758	2.950.911
30 Mei '49	445.993	155.026	182.266	151.826	3.005.411
7 Juni '49	446.174	158.384	192.311	146.190	2.993.179
13 Juni '49	446.325	169.645	195.475	145.686	2.962.149

Saldi in rekening courant

Data	's Rijks Schatkist	's Rijks Schatkist bijzondere rekening	Geblok-keerde-saldi	Saldi van banken in Nederland	Vrije saldi van vreem-de circul.-banken	Andere vrije saldi
30 Dec. '46						
2 Mei '49	76.836	293.362	3.335	50.279	349.499	466.759
9 Mei '49	92.687	293.362	3.875	45.240	366.184	462.630
16 Mei '49	65.733	293.362	3.758	38.548	387.782	494.454
23 Mei '49	62.693	293.362	3.723	49.230	358.890	531.676
30 Mei '49	52.818	293.362	2.973	34.635	365.120	543.186
7 Juni '49	91.827	293.362	2.952	43.477	380.189	525.400
13 Juni '49	142.306	293.362	2.561	52.512	400.930	509.851

INDEXCIJFERS VAN GROOTHANDELSPRIJZEN IN NEDERLAND ¹⁾.

Juli '38-Juni '39=100	1946	1947	1948	Jan. 1949	Febr. 1949	Mrt 1949
Voedingsmiddelen:						
plantaardige	209	230	228	220	223	226
dierlijke	191	199	233	259	259	257
totaal	200	214	231	240	242	242
Grondstoffen:						
houtw. buitenlands	463	631	567	552	552	552
chem. producten	272	342	376	425	422	396
textielwaren	258	284	283	279	280	282
leder	224	243	304	542	542	543
metaalwaren	261	294	306	319	316	315
papierwaren	332	474	524	456	435	414
hulpstoffen	170	201	216	263	263	263
totaal	282	328	342	373	371	369
Afgewerkte producten:						
glas, aardewerk, enz.	238	256	269	272	275	278
houtwaren	349	390	382	379	379	379
chem. producten	328	318	325	365	364	364
textielwaren	315	344	360	366	367	358
lederwaren	292	321	330	354	354	355
papierwaren	283	303	347	365	365	362
gefabr. voed.midd.	211	223	225	236	236	235
metaalwaren	248	263	270	271	271	271
totaal	261	276	283	295	295	293
Algom. indexcijfer	251	271	281	295	295	294

¹⁾ Bron: „Statistisch Bulletin van het C.B.S.“.

²⁾ De wegingscoëfficiënten zijn vastgesteld overeenkomstig de verhoudingen in 1941.

NATIONALE BANK VAN BELGIË.

(Voornaamste posten in miljoenen francs).

Data	Goud-voorraad	Vorderingen o. b. buitenl. i. v. m. betalingsacc.	Tegoe op het buitenland	Handelspapier op België en over-heidsseffecten	Voorschotten op overheidsfondsen	Deel-en-pas munt
16 Sept. 1948	28.136	11.042	427	9.986	303	414
12 Mei 1949	28.294	10.983	2.476	8.690	281	607
19 Mei 1949	28.748	10.361	3.225	7.156	304	636
25 Mei 1949	29.120	10.494	2.477	7.044	296	622
1 Juni 1949	29.120	11.249	2.220	8.410	316	597
8 Juni 1949	29.245	11.881	2.280	8.303	280	581

Rekening-courant saldi

Data	Overheids-fondsen	Totaal activa	Bankbiljetten in omloop	Schatkist	Buitenlandse banken	Totaal
16 Sept. 1948	657	91.729	81.568	122	2.425	6.251
12 Mei 1949	915	92.371	83.749	484	1.603	5.522
19 Mei 1949	915	91.558	82.883	165	1.789	5.403
25 Mei 1949	915	91.152	82.853	291	1.680	5.279
1 Juni 1949	914	92.931	84.355	428	1.742	5.617
8 Juni 1949	915	93.665	84.205	958	1.693	6.362

ENIGE INDEXCIJFERS VAN DE INDUSTRIËLE PRODUCTIE IN BELGIË ¹⁾.

'938 = 100	Juni 1948	Juli 1948	Aug. 1948	Sept. 1948	Oct. 1948	Nov. 1948	Dec. 1948	Jan. 1949
Algemene Index v. d. ind. prod. ²⁾	107	101	106	115	118	110	115	117
Steenkool	93,0	80,6	88,4	94,9	98,6	94,8	99,0	99,2
Cokes	96,8	108,1	110,6	105,8	114,5	112,7	115,5	111,1
Cement	116,3	108,4	107,4	131,1	124,4	101,7	87,3	70,6
Ruw ijzer	113,5	160,6	171,4	175,2	182,6	177,6	186,3	186,2
Ruw staal	119,0	138,0	182,2	182,6	193,0	182,5	188,0	191,2
Afgewerkt staal	137,7	162,1	191,3	197,0	202,7	196,0	203,9	208,8
Afgewerkt ijzer	68,1	50,3	62,7	85,7	66,1	72,6	76,0	91,4
Vlas (spinnerij)	80,4	67,3	67,7	75,5	73,4	97,3	85,4	79,8
Vlas (weverij)	55,0	47,1	44,5	44,0	47,9	52,6	55,8	
Katoen (spinnerij)	109,8	92,9	92,2	108,5	103,8	84,5	102,1	106,0
Katoen (weverij)	125,8	111,1	110,5	130,1	128,6	112,8	126,2	
Wol (kamwol, spin-nerij)	135,3	107,1	116,8	119,3	131,8	136,6	127,9	126,8
Wol (weverij)	144,3	115,0	114,8	117,8	120,1	113,5	124,8	
Vlaskglas	87,1	88,2	85,5	73,5	62,9	41,7	52,2	48,8
Holglas	141,8	132,2	111,8	110,6	119,0	96,9	94,0	89,6
Papier	136,4	106,1	126,0	133,4	146,5	130,6	132,6	131,3
Margarine	71,6	98,2	91,7	141,6	130,5	144,4	150,0	125,3
Geraffineerde suiker	73,2	85,8	83,0	86,3	85,1	102,3	103,4	64,0
Sigaren	43,0	34,2	34,8	36,2	38,4	36,3	58,3	33,1
Sigaretten	134,2	117,3	145,2	161,3	130,2	105,6	128,0	126,5

¹⁾ Bron: „Statistisch Bulletin“ van het Nationaal Instituut voor de Statistiek. . . betekent: gegevens ontbreken.

²⁾ Indexcijfer Ministerie van Economische Zaken: -938 = 100

DE KOOPVAARDIJVLOOT ONDER NEDERLANDSE VLAG ¹⁾.

	1 Januari 1940		1 Januari 1947		1 Januari 1948		1 Januari 1949	
	Aantal schepen	B.R.T.	Aantal schepen	B.R.T.	Aantal schepen	B.R.T.	Aantal schepen	B.R.T.
Stoomschepen.								
Passagiersschepen	44	358.057	12	104.072	10	102.918	10	98.399
Vrachtschepen	211	746.279	141	632.921	179	918.925	226	1.123.453
Tankschepen	10	48.088	3	23.639	4	24.868	8	68.150
Sleepboten	39	7.884	43	6.397	43	6.113	24	4.328
Motorschepen.								
Passagiersschepen	40	399.167	12	131.629	15	170.591	19	213.975
Vrachtschepen	434	368.491	404	497.910	432	557.431	523	752.841
Tankschepen	73	400.894	51	262.604	54	270.660	56	271.939
Sleepboten	9	2.610	14	3.429	17	4.132	16	4.513
Overige schepen.								
Zeilschepen met hulp-vermogen	97	12.268	68	8.553	51	6.421	45	5.772
Zeilschepen	2	237	1	79	1	79		
Sleepschepen	4	2.622	8	2.580	7	2.050	2	878
Aannemersmateriaal	29	14.791	55	20.071	58	20.261	36	14.318
Totaal Nederlandse vloot	992	2.361.388	812	1.693.884	871	2.084.449	965	2.558.566
Indonesische vloot	187	427.845	155	281.753	168	312.056	48	48.611
Vloot der Ned. Antillen en Suriname	51	105.865	73	122.376	77	125.660	74	131.614
Totale vloot onder Neder-landse vlag	1.230	2.895.098	1.040	2.098.013	1.116	2.522.165	1.087	2.738.791

¹⁾ Bron: „Statistisch Bulletin van het C.B.S.“.

OVERZICHT DER LAATSTE VIER VERKORTE BALANSEN VAN DE NEDERLANDSCHE BANK.
(in miljoenen guldens)

Actief	data	23-5-'49	30-5-'49	7-6-'49	13-6-'49	Passief	data	23-5-'49	30-5-'49	7-6-'49	13-6-'49
Wissels, promessen en schuldbriefen in disconto	— ¹⁾	— ¹⁾	— ¹⁾	— ¹⁾	— ¹⁾	Kapitaal	20,0	20,0	20,0	20,0	20,0
Wissels, schatkistpapier en schuldbriefen, door de Bank gekocht	—	—	—	—	—	Reservefonds	15,3	15,3	15,3	15,3	15,3
Schatkistpapier, door de Bank overgenomen van de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947	1.800,0	1.800,0	1.800,0	1.800,0	1.800,0	Bijzondere reserves	61,7	61,7	61,7	61,7	61,7
Voorschotten in rekening-courant op onderpand (incl. beleningen)	141,8 ²⁾	151,8 ²⁾	146,2 ²⁾	145,7 ²⁾	145,7 ²⁾	Pensioenfonds	22,6	22,6	22,6	22,6	22,6
Voorschotten aan het Rijk	—	—	—	—	—	Voorzieningsfonds personeel in tijdelijke dienst	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5
Boekvordering op de Staat der Nederlanden ingevolge overeenkomst van 26 Februari 1947	1.500,0	1.500,0	1.500,0	1.500,0	1.500,0	Bankbiljetten in omloop (oude uitgifte)	79,3	78,9	78,6	78,3	78,3
Munt en muntmateriaal:						Bankbiljetten in omloop (nieuwe uitgifte)	2.950,9	3.005,4	2.993,3	2.962,1	2.962,1
Gouden munt, en gouden muntmateriaal	439,1	439,1	439,1	439,1	439,1	Bankassigaties in omloop	—	—	0,1	—	—
Zilveren munt, enz.	6,7	6,9	7,1	7,2	7,2	Rekening-courant saldo's:					
Papier op het buitenland	136,3	155,0	158,4	169,6	169,6	's Rijks Schatkist	62,7	52,8	91,8	142,3	142,3
Tegoed bij correspondenten in het buitenland	159,0	177,9	187,5	190,8	190,8	's Rijks Schatkist, bijzondere rekening	293,4	293,4	293,4	293,4	293,4
Buitenl. betaalmiddelen	4,9	4,4	4,8	4,7	4,7	Geblokkeerde saldo's	3,7	3,0	2,9	2,6	2,6
Vorderingen in guldens op vreemde circulatiebanken en soortgelijke instellingen	242,4	240,3	246,5	258,7	258,7	Saldo's van banken in Nederland	49,2	34,6	43,5	52,5	52,5
Belegging van kapitaal, reserves, pensioenfonds en voorzieningsfonds	117,9	118,0	115,2	119,5	119,5	Vrije saldo's van vreemde circulatiebanken en soortgelijke instellingen	358,9	365,1	380,2	400,9	400,9
Gebouwen en inventaris	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	Andere vrije saldo's	531,7	543,2	525,4	509,9	509,9
Diverse rekeningen	95,3	101,1	121,6	125,7	125,7	Crediteuren in vreemde geldsoort	60,7	60,0	58,6	60,0	60,0
	4.645,4	4.696,5	4.728,4	4.763,0	4.763,0	Diverse rekeningen	133,8	139,0	139,6	139,9	139,9
¹⁾ Waarvan schatkistpapier rechtstreeks door de Bank in disconto genomen	—	—	—	—	—						
²⁾ Waarvan aan Indonesië (Wet van 15-3-1933 Staatsblad no. 99)	36,9	36,9	36,9	36,9	36,9	Circulatie der door de Bank namens de Staat in het verkeer gebrachte muntbiljetten	136,2	137,4	137,4	136,2	136,2

AMSTERDAMSCHER BANK N.V. - INCASSO-BANK N.V.

MAANDSTAAT PER 31 MEI 1949

ACTIEF

Kassa, Kassiers en Daggeldleningen	f 30.847.213,36
Nederlands schatkistpapier	752.753.900,00
Ander overheidspapier	20.689.269,60
Wissels	1.717.994,83
Bankiers in binnen en buitenland	56.916.861,09
Effecten en syndicaten	4.082.952,19
Prolongatiën en voorschotten tegen Effecten	21.164.631,59
Debiteuren	212.712.304,29
Deelnemingen	16.327.316,73
Gebouwen	6.000.000,00
Totaal	f 1.123.212.443,68

PASSIEF

Kapitaal	f 70.010.000,00
Reserve	33.500.000,00
Bouwreserve	6.000.000,00
Deposito's op termijn	84.089.957,23
Crediteuren	897.830.787,60
Door derden geaccepteerd	149.936,00
Diverse rekeningen	31.631.762,85
Totaal	f 1.123.212.443,68

M
Leipziger
Messe
Seit 700 Jahren
universal u. international

30. August bis
4. Sept. 1949

Alle inlichtingen omtrent
bezoek en expositie verstrekt
de Nederlandse Kamer van
Koophandel voor Duitsland,
van de Spiegelstraat 18,
Den Haag.

◆ Voor kantoor of bedrijf ◆

Vraag en Aanbod inzake Kantoorbehoeften, Brandkasten, Machines, Gebouwen, Industrie-terreinen, enz.

Aangeboden elektrische
**ADDRESSOGRAPH
PONS MACHINE,**
prijs f 1000.— Br. onder
no. ESB 1437, bur. v. d.
bl., Postbus 42, Schiedam.

**Adverteer in
deze rubriek.**

◆ Vacatures ◆

Bij het Gemeentelijk Sophia Ziekenhuis te Zwolle vacceert de betrekking van

ECONOMISCH-ADJUNCT-DIRECTEUR

Sollicitaties worden vóór 20 Juni 1949 ingewacht bij de Geneesheer-Directeur. Sollicitanten moeten in het bezit zijn van diploma H.B.S. 5-j. c. of een daaraan gelijkgesteld diploma; Staatspractijkdiploma; acte M.O. Boekhouden, terwijl het doctoraal examen Economie en het diploma Accountancy, zowel als praktische ervaring in de moderne bedrijfs-administratie, tot aanbeveling strekken: Salarisgrenzen f 6480—f 7830. Geen persoonlijke kennismaking dan na oproep.

Voor op te richten middelgrote gieterij (Noorden van het land) wordt gevraagd een

DIRECTEUR

in staat het bedrijf technisch en commercieel te leiden en aan de opbouw van het bedrijf mede te werken. Kapitaaldeelname mogelijk. Salaris nader overeen te komen.

Uitvoerige sollicitaties te richten aan: Economisch adviesbureau, Drs. A. Coenen, Emmapark 3, Den Haag.

◆ Beschikbare krachten ◆

STAATKUNDIG ECONOMO (Drs)

33-j., 9 j. binnen- en buitenland bedrijfsleven en overheid, zelfstandige, representatieve functies, praktische kennis moderne talen, wegens geringe vooruitzichten huidige buitenlandse werkkring, zoekt passende betrekking Nederland of buitenland. Voorkeur verkeerswezen, internationale handel, relaties hogere overheidsorganen, e.d.

Br. onder no. ESB 1436, bur. v. d. bl., Postbus 42, Schiedam.

ECONOMISCH DOCTORANDUS

met ervaring op het gebied van financ. adm. organis. statistiek, techniek (tevens Ir. Delft) wenst van betrekking te veranderen, zoekt een functie waar voor initiatief en werkkraft goede perspectieven open staan. Br. gaarne ingewacht onder no. ESB 1440, bur. v. d. bl., Postbus 42, Schiedam.

Verliesposten Voorkomend System

bestaande uit 4 Diensten - V.V.S. -

Het V.V.S. is een onmisbaar hulpmiddel bij het gezondhouden van uitstaande credieten. Aanvaard als onderdeel der debiteuren-administratie, zal het van groote praktische waarde blijken te zijn.

Onze V.V.S.-brochure wordt op aanvraag kosteloos toegezonden

Van der Graaf & Co's bureaux voor den handel N.V.

Amstelstraat 14-18, Amsterdam-C. Telefoon 38631 (5 lijnen)

"HOLLANDIA"

HOLLANDSCHE FABRIEK VAN MELK-
PRODUCTEN EN VOEDINGSMIDDELEN N.V.

HOOFDKANTOOR TE
VLAARDINGEN

DE TWENTSCHE BANK N.V.

MAANDSTAAT OP 31 Mei 1949

Kas, Kassiers en Daggeldleningen	f 15.960.261,90
Nederlands Schatkistpapier	„ 514.795.746,43
Ander Overheidspapier	„ 5.357.556,55
Wissels	„ 952.728,78
Bankiers in Binnen- en Buitenland	„ 15.851.539,70
Effecten en Syndicaten	„ 2.006.734,94
Prolongatiën en Voorschotten tegen Effecten	„ 12.749.208,79
Debiteuren	„ 111.860.122,98
Deelnemingen (incl. Voorschotten)	„ 10.090.454,92
Gebouwen	„ 3.500.000,—
Belegde Reserve voor Verleende Pensioenen	„ 873.990,58
	f 693.998.345,57

Kapitaal	f 44.800.000,—
Reserve	„ 15.000.000,—
Bouwreserve	„ 3.000.000,—
Deposito's op Termijn	„ 80.204.194,40
Crediteuren	„ 539.966.700,—
Geaccepteerde Wissels	„ 12.244,63
Geaccepteerd door Derden	„ 186.280,91
Overlopende Saldi en Andere Rekeningen	„ 9.954.935,05
Reserve voor Verleende Pensioenen	„ 873.990,58
	f 693.998.345,57

Economisch - Statistische Berichten

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).
Telefoon Redactie en Administratie 38040. Giro 8408.
Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam.

Redactie-adres voor België: Seminarie voor Gespecialiseerde Economie, 14, Universiteitstraat, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).
Bankiers: Banque de Commerce, Brussel.

Abonnementprijs, franco per post, voor Nederland f 26* per jaar, voor België/Luxemburg f 28 per jaar, te voldoen door storting van de tegenwaarde in francs bij de Banque de Commerce te Brussel. Overzeese gebiedsdelen (per zeepost) f 26, overige landen f 28 per jaar. Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Aangelegende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam (W.).

ADVERTENTIES.

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 6). Advertentie-tarief f 0.40 per mm. Contract-larieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare Krachten” f 0.60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.